

© DELOVNI ZVEZKI
URADA ZA MAKROEKONOMSKE ANALIZE IN RAZVOJ

št. 9/letnik X/2001

**RAZVOJ INFORMACIJSKE DRUŽBE
V EVROPI IN V SLOVENIJI**

mag. Rotija KMET

Ljubljana, 2001

DELOVNI ZVEZKI URADA ZA MAKROEKONOMSKE ANALIZE IN RAZVOJ
ISSN 1318-1920

Št. 9/letnik X/2001

Izdajatelj:

Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj,
Gregorčičeva 27, 1000 Ljubljana.

Telefon: 01 478 10 12

Fax: 01 478 10 70

Elektronska pošta: gp.umar@gov.si

<http://www.sigov.si/zmar/publicis/dz.html>

Urednica zbirke: Ana TRŠELIČ

Prelom strani, tehnična urednica: Tina KOPITAR

Prevod povzetka: Marko GERMOVŠEK

Lektoriranje: Julijana ČUFER

Distribucija: Simona ZRIM

Tisk: SOLOS, Ljubljana

Odgovorna oseba: dr. Janez ŠUŠTERŠIČ, direktor

Naklada:

200 izvodov

Pisna naročila za zbirko ali posamezno publikacijo sprejemamo na naslov izdajatelja.

Ključne besede: informacijska družba, telekomunikacije, naravni monopol, regulacija, deregulacija, politika razvoja informacijske družbe, Evropska unija, Slovenija, sektor informacijsko-komunikacijskih tehnologij, rezultati poslovanja gospodarskih družb, indikatorji razvoja informacijske družbe

KAZALO

POVZETEK / SUMMARY	5
1. UVOD	9
2. POLITIKA RAZVOJA INFORMACIJSKE DRUŽBE	10
2.1 Teoretična izhodišča	10
2.1.1 Telekomunikacije - od naravnega monopola do deregulacije	10
2.1.2 Novejše teorije o vlogi države pri razvoju informacijske družbe	13
2.2 Usmeritve in cilji razvoja informacijske družbe v Evropski uniji	14
2.3 Regulativni okvir v Evropski uniji	17
2.3.1 Telekomunikacije	17
2.3.2 Elektronsko poslovanje	21
3. POLITIKA RAZVOJA INFORMACIJSKE DRUŽBE TER UKREPI V SLOVENIJI DO SEDAJ	24
3.1 Usmeritve in cilji razvoja informacijske družbe v Sloveniji	24
3.2 Regulativni okvir	26
3.2.1 Telekomunikacije	26
3.2.2 Ostala regulativa	29
3.3 Pogajalska izhodišča RS za vstop v Evropsko unijo	30
4. STANJE NA PODROČJU INFORMACIJSKE DRUŽBE V SLOVENIJI	32
4.1 Informacijsko-komunikacijske dejavnosti v obdobju 1995-2000	32
4.2 Indikatorji razvoja informacijske družbe	37
5. ZAKLJUČEK	43
LITERATURA	44
DO SEDAJ IZŠLO V ZBIRKI DELOVNI ZVEZKI	46

POVZETEK

V preteklosti sta bili politika in regulativa na področju informacijske družbe omejeni v glavnem na sektor telekomunikacij. Telekomunikacije so tipičen primer panoge, ki je z razvojem postopno izgubljala položaj naravnega monopola. Deregulacijski procesi v zadnjih desetletjih so bili pozitivni tako za razvoj panoge kot celotnega gospodarstva, kar potrjuje domnevo, da ohranjanje naravnih monopolov na področju telekomunikacij ne bi bilo učinkovito. Hkrati pa vrsta avtorjev opozarja na možnost neučinkovitosti proste konkurence, ki se kaže predvsem v vse večjem socialnem razslojevanju. Zato se zdi smiselno spodbujanje deregulacijskih procesov tam, kjer je trg učinkovitejši od državnega nadziranja. To pa hkrati pomeni, da je potrebno regulacijske ukrepe prenoviti v skladu s spremenjenimi okoliščinami (tehnološki razvoj) in jih usmeriti v učinkovito odpravljanje neučinkovitosti proste konkurence.

Iz teorije izhaja, da lahko opravi država pri prehodu v informacijsko družbo pomembno vlogo na vsaj dveh področjih. Na eni strani lahko s primerno regulativo in politiko razvoja spodbuja razvoj in uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij in s tem prispeva k povečevanju konkurenčnosti gospodarstva, na drugi strani pa je izjemnega pomena vloga države pri preprečevanju nastanka dvotirne družbe oziroma tako imenovanega informacijskega prepada.

Evropska unija je doslej na poti vzpostavljanja in pospeševanja razvoja informacijske družbe že naredila nekatere pomembne korake. Temeljni strateški dokument, v katerem je postavila osnovne smernice prehoda v informacijsko družbo, je Bangemannovo poročilo iz leta 1994. V letu 2000 je EU v iniciativi eEvropa – Informacijska družba za vse postavila deset prioritarnih področij razvoja informacijske družbe, temu pa je še istega leta sledil akcijski načrt eEurope Action Plan, v katerem je opredelila akcije za doseg svojih ciljev. Na področju regulative je eden najpomembnejših korakov gotovo liberalizacija telekomunikacij (1. januar 1998), ki ji že sledi dogovor o nadaljnjem razvoju regulacije na področju komunikacij.

Slovenija je predvsem v zadnjem letu naredila pomembne premike na zakonodajnem in institucionalnem področju (liberalizacija telekomunikacij, ustanovitev Ministrstva za informacijsko družbo in neodvisnega regulatornega organa za področje telekomunikacij). S sprejetjem novega Zakona o telekomunikacijah je tudi postavila pravni okvir za harmonizacijo področja z evropskim pravnim redom, ki pa ga bo v prihodnje potrebno še prilagoditi spremembam v evropski zakonodaji. Prav tako je potrebno opozoriti, da se sprejeti zakonodajni okvir še ne izvaja v celoti, saj je za njegovo polno uveljavitev potrebno izdati še vrsto podzakonskih aktov, na nekaterih področjih pa predvideva tudi prehodne ukrepe.

Nekoliko bolj kot na zakonodajnem pa Slovenija kasni na področju politike spodbujanja informacijske družbe. Osnovni temelji njenega razvoja so sicer že postavljeni v Strategiji gospodarskega razvoja Slovenije, pomemben korak do prehoda v informacijsko družbo je tudi pristop k akcijskemu načrtu eEurope Plus, vendar pa bi Slovenija potrebovala tudi svojo nacionalno strategijo razvoja informacijske družbe.

Gospodarski pomen sektorja informacijsko – komunikacijskih tehnologij (IKT sektor) je v Sloveniji nekoliko manjši kot v državah Evropske unije.

Po podatkih Slovenija prehiteva Češko, močno pa zaostaja za Madžarsko, ki se po merilih OECD uvršča med visoko intenzivne države na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij. Za IKT sektor je v Sloveniji v obdobju 1995 – 2000 značilna zelo dinamična rast. Večina rasti izhaja iz storitvenega dela dejavnosti, ki predstavlja tudi največji del analiziranega področja po ustvarjeni dodani vrednosti. Najhitreje se krepi pomen storitev s področja računalništva. Precej manj dinamično rast kot v storitvah pa so v analiziranem obdobju zabeležili v proizvodnji informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki predstavlja po ustvarjeni dodani vrednosti le dobro četrtino, po številu zaposlenih pa skoraj polovico celotnega IKT sektorja. Produktivnost, merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega, je tako v povprečju v proizvodnji nižja kot v storitvah, hkrati pa tudi rahlo zaostaja za povprečjem predelovalnih dejavnosti ter za povprečjem gospodarskih družb. Izjema je proizvodnja telekomunikacijske opreme, ki je v letu 1995 po dodani vrednosti na zaposlenega sodila v povprečje gospodarstva, po podatkih za leto 2000 pa ga je presegla že za skoraj 60%.

Kot kažejo osnovni indikatorji, je za drugo polovico devetdesetih let prejšnjega stoletja v Sloveniji značilen tudi relativno hiter razvoj informacijske družbe. Slovenija tako po večini kazalcev razvoja informacijske družbe močno prehiteva ostale kandidatke za članstvo v EU, ugodno pa se uvršča tudi v primerjavi s povprečjem Evropske unije. Relativno hiter razvoj informacijske družbe v Sloveniji do danes bi lahko pripisali močni vpetosti slovenskih podjetij v mednarodno menjavo, kar jim med drugim narekuje tudi uporabo sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, pa tudi računalniški orientiranosti velikega dela javne uprave vključno z izobraževalnim in zdravstvenim sistemom.

Če so bili to pomembni dejavniki prodiranja informacijske družbe v Sloveniji do sedaj, pa je potrebno opozoriti, da bosta za nadaljnji razvoj (za razpršitev storitev informacijske družbe med prebivalstvo) vedno pomembnejša na eni strani preišljena strategija uvajanja informacijske družbe in na drugi strani izboljševanje cenovne dostopnosti informacijskih ter komunikacijskih proizvodov in storitev. To bi imelo povzročilo enakomernejše prodiranje elementov e-družbe med prebivalstvom (namesto, da bi se razvijal le del prebivalstva). Upočasnjevanje rasti vrednosti nekaterih indikatorjev v primerjavi z EU, pa tudi za nekaterimi kandidatkami za članstvo v EU (npr. uporabe interneta), v zadnjem obdobju že opozarja, da Slovenija kasni na področju aktivne politike razvoja informacijske družbe.

SUMMARY

Previously, policy and the regulative framework in the field of the information society was mainly limited to the sector of telecommunications. Telecommunications are a typical example of an industry that gradually lost their position of a natural monopoly. Deregulation processes seen in the last decade have had positive effects on the development of this industry and the economy as a whole, supporting the notion that maintaining natural monopolies in telecommunications is inefficient. However, a number of authors call attention to the possibility of the inefficiency of free competition, which is primarily reflected in growing social stratification. It is therefore sensible to encourage deregulation processes in areas where the market is more efficient than state control. This means that regulative measures need to be reviewed in line with the new circumstances (technological development) and directed at reducing the inefficiency of free competition.

The theory says that the state can perform at least two important functions in promoting the information society. On one hand, an appropriate regulative framework and development policy should stimulate the development and use of information and communication technologies which, in turn, enhance the economy's competitiveness. On the other hand, the state should play a key role in preventing the emergence of a two-track society and the digital divide.

The European Union has taken some important steps towards establishing and accelerating the development of the information society. The main strategic document setting out the chief guidelines for the transition to the information society is the Bangemann Report of 1994. In 2000, the EU identified ten priority areas for the development of the information society in its document called eEurope – the Information Society, which was followed by the eEurope Action Plan in the same year, defining the actions necessary to achieve the set goals. As far as the regulative framework is concerned, one of the most important steps was to liberalise telecommunications (1 January 1998), followed by an agreement on further development of the regulation of telecommunications.

Over the last few years, Slovenia has introduced important changes in legislative and institutional fields: the liberalisation of telecommunications, the setting-up of the Ministry for the Information Society and an independent regulatory body for telecommunications. It has established a legal framework allowing harmonisation of this field with the *acquis communautaire* by passing the new Telecommunications Act; this framework will have to be additionally adjusted to accommodate further changes in the EU law. It should be noted that the legal framework adopted is not being implemented in full because a number of implementing regulations still need to be passed while interim measures are envisaged for some areas.

Compared to legislation, Slovenia is lagging behind more as regards the policy of promoting the information society. Foundations have been laid in the Strategy for the Economic Development of Slovenia, and another important step has been accession to the eEurope Plus action plan; however, Slovenia needs its own national strategy for the development of the information society.

In Slovenia, the economic significance of the information and communication technologies sector (the ICT sector) is somewhat lower than in EU members. According to the figures, Slovenia is ahead of the Czech Republic, but significantly below Hungary, which is a country with a highly intensive use of information and telecommunication technologies, as shown by the OECD's figures. In 1995-2000, Slovenia saw dynamic growth of its ICT sector. The biggest contribution came from the service sectors, which represented the largest part of this activity in terms of value added. The importance of computer services grew fastest. A significantly weaker rise was seen in the manufacture of information and communication technologies, accounting for one-quarter of value added, but almost a half of the total ICT sector in terms of the number of employees. Productivity measured by value added per employee was lower in manufacturing than in services on average and, at the same time, slightly below the average of manufacturing as a whole and the average of total commercial companies. The manufacture of telecommunications equipment was an exception, rising from the average level of value added per employee in 1995 to about 60% above the average level of the economy in 2000.

According to the main indicators, Slovenia saw the relatively fast development of its information society in the second half of the nineties. Most indicators measuring the development of the information society show that Slovenia is significantly ahead of other candidate-countries seeking membership in the EU and occupies a solid position compared to the EU average. The relatively fast development of the information society in Slovenia has been due to the strong integration of Slovenian companies in international trade, which has necessitated the use of modern information and communication technologies, as well as due to the intensive use of computer technologies in the public administration, education and health.

So far, these factors have played an important role in expanding the information society in Slovenia, however, further development (the expansion of information society services among individuals) calls for a well-devised strategy for instituting the information society on one hand and measures to make information and communication products and services more affordable. This should lead to a more even expansion of all elements of the e-society and prevent the exclusion of certain groups. The recent deceleration of some indicators measured against the EU as well as other candidate-countries (e.g. the use of the Internet) shows that Slovenia's active policy of the information society's development is lagging behind.

1. UVOD

Izraz informacijska družba najpogosteje uporabljamo za poimenovanje nove družbeno-gospodarske ureditve, ki sledi industrijski družbi, in za katero je značilen dinamičen razvoj informacijsko – komunikacijskih tehnologij ter širitev njihove uporabe na vsa področja gospodarstva, kot temeljni dejavniki konkurenčnosti pa vse bolj stopajo v ospredje znanje, inovacije in informacije (Bučar, Stare, 1999, str. 1). Poleg izraza informacijska družba se za označevanje tega obdobja uporablja še vrsta sopomenk. Najpogostejše so: na znanju temelječa družba, inovacijska družba, pa tudi storitvena in post-industrijska družba. Uporaba izraza »družba« naj bi pri tem poudarila dejstvo, da bo imel razvoj informacijske infrastrukture pomemben vpliv ne le na gospodarstvo, ampak tudi na družbo kot celoto (PROMISE, 2000).

Čeprav glede osnovnih značilnosti, ki opredeljujejo informacijsko družbo, ni bistvenih razhajanj, pa vendarle ni enostavno priti do njene enotne definicije, še posebej do takšne, ki bi bila uporabna za statistično merjenje (več o tem v Banovec, 1999). Najpogosteje se navaja, da lahko govorimo o informacijski družbi takrat, ko večina zaposlenih dela v tako imenovanem informacijskem sektorju ali informacijskem gospodarstvu oziroma se večina ljudi ukvarja z informatiziranimi produkcijami blaga in storitev (Banovec, 1999, str. 13), pri tem pa še vedno ostaja odprto vprašanje definicije informacijskega sektorja. Zanimiva je tudi opredelitev, ki pravi, da je informacijska družba tista, v kateri posamezniki intenzivno uporabljajo informacije (PROMISE, 2000).

Kramberger in Vehovar (1999) sta prizadevanja v zvezi z razumevanjem in kvantificiranjem informacijske družbe razdelila v tri obdobja. Zgodnje obdobje se končuje konec šestdesetih let prejšnjega stoletja, zanj pa je značilna konceptualizacija problematike, zaznamovala pa so ga tudi že prva nacionalna merjenja. Srednje obdobje je iskalo predvsem odgovore na vprašanja o ekonomski učinkovitosti vlaganj v informacijsko družbo, meritve pa so se razširile v mednarodne okvire. Do temeljitejšega merjenja informacijske družbe pa je prišlo šele v devetdesetih letih prejšnjega stoletja z razcvetom interneta, elektronskega poslovanja in mobilne telefonije.

V tem delovnem zvezku govorimo o informacijski družbi z vidika politike spodbujanja njenega razvoja. Uvodnemu poglavju sledi najprej pregled teorije na področju regulacije telekomunikacij in vloge države pri spodbujanju razvoja informacijske družbe. V nadaljevanju se vsebina razdeli na dva dela. V prvem podajamo najpomembnejše usmeritve politike razvoja informacijske družbe v Evropski uniji in pregled regulative na tem področju. V drugem delu zvezka se osredotočamo na Slovenijo. Zanima nas, kakšno politiko razvoja informacijske družbe vodi Slovenija, regulativa na tem področju in ali je trenutno veljavna zakonodaja usklajena z evropsko. Delovni zvezek zaključujemo s pregledom stanja informacijske družbe pri nas z osnovno primerjavo z državami Evropske unije in državami kandidatki za članstvo v EU.

*Definicije
informacijske
družbe*

2. POLITIKA RAZVOJA INFORMACIJSKE DRUŽBE

Poglavje o politiki razvoja informacijske družbe prinaša odgovor na vprašanje, kako se je razvijala regulacija tega področja do danes in kakšna so priporočila teorije za poseganje države na področje. Za Slovenijo kot kandidatko za članstvo v Evropski uniji je zelo pomembno poznavanje evropskih usmeritev in regulative na področju informacijske družbe, zato teoretičnim izhodiščem v nadaljevanju dodajamo pregled politke razvoja informacijske družbe v Evropski uniji, poglavje pa zaključujemo s pregledom evropske regulative in osnovnimi smernicami njenega nadaljnega razvoja.

2.1 Teoretična izhodišča

Informacijska družba se v smislu aktivnega poseganja države na področje pojavlja šele v zadnjem desetletju, mnogo daljšo zgodovino pa ima državna regulativa na področju telekomunikacij, ki predstavljajo pomemben dejavnik v razvoju informacijske družbe. Za razumevanje sodobnih tendenc na področju vloge države pri spodbujanju razvoja informacijske družbe je zato pomembno poznavanje razvoja telekomunikacijske regulative do danes.

2.1.1 Telekomunikacije – od naravnega monopola do deregulacije

Prosta konkurenca naj bi omogočala najučinkovitejšo alokacijo proizvodnih tvorcev, kljub temu pa obstajajo panoge, kjer je monopol lahko učinkovitejši od konkurence. Značilen primer so naravni monopoli, ki se pojavijo v industrijskih panogah, kjer tehnološki dejavniki preprečujejo učinkovit obstoj več kot enega ponudnika (Tomšič, 1996, str. 4). Do naravnega monopola torej pride v primerih, ko tehnologija omogoča stroškovne prednosti večjemu podjetju in je zato smiselno, da obstaja na določenem trgu eno samo podjetje (Bošnjak, 1997, str. 12). Naravni monopol je značilen za področje prenosa električne energije, nafte in plina, za telekomunikacijska omrežja in za železniško infrastrukturo, torej tam, kjer velikost investicij, nepovratni stroški ali prihranki obsega predstavljajo učinkovite ovire za vstop v panogo (Oblak, 1996, str. 14).

V primeru naravnega monopola, ko trg obvladuje eno samo podjetje, pa lahko seveda pride do izkoriščanja monopolnega položaja, ki se ponavadi odraža v previsokih cenah in/ali v nezadostni kakovosti storitev. Da bi zaščitila potrošnike, se zato v takšnih primerih ponavadi vmeša država. Glavni namen regulacije je odpravljanje tržnih nepopolnosti. Možne rešitve v primeru naravnega monopola so naslednje (Bošnjak, 1997, str. 12):

- z uporabo protimonopolnih zakonov razbiti monopolno podjetje na več manjših, vendar stroškovno manj učinkovitih podjetij,
- regulirati ceno monopolnega podjetja, ki naj bo enaka mejnim stroškom (kar pa lahko v primeru izgub zahteva tudi kompenzacijo s strani države),
- javna lastnina naravnih monopolov (marsikje v svetu so zato telefonija, elektrogospodarstvo, plin, železnica v državnih rokah).

*Opredelitev
naravnega
monopola*

*Nameni
regulacije*

Državna regulacija pa se lahko tudi nekontrolirano razširi in kot taka predstavlja preveliko breme za družbo. V takšnih primerih se pojavijo težnje po deregulaciji. Deregulacija je nasprotni pojem od regulacije in pomeni nevmešavanje države v gospodarske aktivnosti privatnega sektorja. Vendar pa deregulacija ne pomeni nujno konca regulacije. Lahko gre le za manj omejevalno in bolj prilagodljivo obliko regulacije. Z deregulacijo je lahko mišljena tudi neke vrste regulacijska reforma, ki združuje deregulacijo in ponovno ovrednotenje in opredeljevanje regulacijskih instrumentov, to je re-regulacijo (Majone, 1989, str. 3).

Zagovorniki deregulacije običajno tudi ne nasprotujejo splošnemu razlogu za regulacijo, pač pa jih motijo distorzije in neučinkovitosti trga, pretirano neučinkovito reguliranje, obseg reguliranja ter pretirani stroški reguliranja. Distorzije in neučinkovitosti, ki jih povzročata reguliranje, se kažejo na tri načine (Bošnjak, 1997, str. 13-14):

- nadzor nad cenami proizvodov, ki se ne proizvajajo v okoliščinah naravnega monopola, ko je reguliranje nujno, ima za posledico slabo distribucijo, primanjkljaj in neučinkovito potrošnjo,
- reguliranje, ki nadzira in preprečuje vstop na trg, duši konkurenco, ki bi ob nižjih stroških vodila k boljšim proizvodom in storitvam za potrošnike,
- reguliranje naravnih monopolov pogosto ščiti neučinkovito potrošnjo in povzroča previsoke stroške.

Deregulacijo se večkrat omenja skupaj z liberalizacijo in privatizacijo državne lastnine. Ponavadi so ti procesi tudi močno povezani in pogosto tudi sočasno potekajo. Kljub temu je treba razlikovati med njimi. Tako z liberalizacijo običajno razumemo odpiranje trga in odstranitev vseh pravnih ovir za vstop na prej zaščiteni trg. To je danes tudi eden glavnih procesov na trgu telekomunikacijskih storitev in opreme, saj so bili ti trgi v preteklosti pogosto pod prevlado enega operaterja in enega dobavitelja opreme, ju je država zaščitila, največkrat pa sta bila tudi v njeni lasti (Bošnjak, 1997, str. 13). Privatizacija državne lastnine pa pomeni prehod lastninskih pravic iz javnega v zasebni sektor. Običajno s privatizacijo državne lastnine razumemo že zmanjšanje lastniškega deleža države v neki pravni osebi na manj kot polovico (Oblak, 1997, str. 4).

Telekomunikacije so tradicionalno veljale za monopolno, od države regulirano področje. Telekomunikacijski trg je bil obravnavan kot naravni monopol, ki je nastal zaradi ekonomije obsega. Potencialni konkurenti bi se namreč srečali z ogromnimi vstopnimi nepovratnimi stroški, ki jih ne bi bilo mogoče pokriti oziroma nadomestiti. Zato prost vstop na trg ni bil mogoč (Filipčič, 1997, str. 9). Kljub temu se je tržna struktura telekomunikacijskega trga v preteklosti večkrat spreminjala v smeri liberalizacije, vendar se obdobja proste konkurence niso obdržala dlje časa (Davies, 1994, str. 10).

Spreminjanje tržne strukture v smeri liberalizacije je pogojeval predvsem tehnološki razvoj na področju telekomunikacij. Spremembe, ki jih je s sabo prinašal razvoj, pa je spremljalo tudi živahno delovanje različnih interesnih skupin (lobijev), ki so novosti bodisi podpirale bodisi zavirale. Davies (1994, str. 10) ugotavlja, da so bili pogosto politični razlogi pri

*Regulacijska
reforma
oziroma
deregulacija*

*Distorzije, ki
jih povzročata
neučinkovito
reguliranje*

*Povezanost
deregulacije z
liberalizacijo
in privatizacijo*

*Telekomunikacije
kot naravni
monopol*

*Tehnološki
razvoj in
spreminjanje
tržne...*

...strukture na področju telekomunikacij

Dva mejnika, ki sta delovala v smeri povečane deregulacije in liberalizacije telekomunikacij

Prvi procesi liberalizacije telekomunikacij v ZDA in Evropi ter njihovi učinki

sprejemanju odločitev o strukturi trga telekomunikacij celo močnejši od ekonomskih.

V literaturi se omenjata v razvoju telekomunikacij predvsem dva mejnika, ki sta delovala v smeri povečane deregulacije in liberalizacije sektorja. Prvi je bila iznajdba telefona v letu 1876, saj je precej zamajala tedanji monopolni položaj pošte in telegrafa. Delitev nacionalnih telefonskih sistemov na lokalne in sisteme na dolge razdalje je namreč omogočila pojav neodvisnih lokalnih operaterjev (še vedno pa je deloval en sam operater za storitve na dolge razdalje). V ZDA je v tem obdobju na trgu telekomunikacijskih storitev prevladovala prosta konkurenca, ki je precej pripomogla k hitremu razvoju in razmahu telekomunikacij tistega časa. Imela pa je tudi šibke točke, ki so se kazale v podvajanju lokalnih telefonskih central in opreme, kar je dvigovalo stroške lokalnih operaterjev. Razvoj dogodkov je zato šel v smeri ponovnega vzpostavljanja monopolov na tem področju. Do okoli leta 1920 so pošta, telegraf in telefon osvojili položaj naravnega monopola in ponovno prešli pod centralni državni nadzor. V ZDA je po obdobju proste konkurence monopol nad telefonijo prevzelo privatno podjetje AT&T (American Telegraph & Telephone), v večini evropskih držav pa je telefonija prešla pod okrilje tedanjih državnih monopolov na področju pošte in telegrafa¹ (Davies, 1994, str. 9).

Kot drugi mejnik v razvoju telekomunikacij, ki je odločilno vplival na strukturo trga, se omenja obdobje digitalnih telekomunikacij (Davies, 1994, str. 10). Tehnološki napredek na področju telekomunikacij in informatike je močno znižal stroške obdelave in prenosa informacij ter omogočil nastanek novih storitev in novih ponudnikov teh storitev, ki so začeli cenovno konkurirati obstoječim telekomunikacijskim podjetjem.

Poleg tehnološkega napredka pa je na spreminjanje značilnosti telekomunikacijskega sektorja velikokrat vplivala tudi znatna rast povpraševanja po boljših, cenejših in raznovrstnejših storitvah. Zahtevnost uporabnikov je postajala vedno večja, hkrati pa so se povečale tudi potrebe po specializiranih storitvah predvsem s strani velikih podjetij (Filipčič, 1997, str. 9). Razvite države, kjer je bil razvoj najhitrejši, so odgovorile z obsežnimi političnimi in strukturnimi spremembami na področju telekomunikacij v smeri uvajanja konkurence s povečevanjem števila ekonomskih subjektov (Tomšič, 1996, str. 22).

Kot odgovor na spremenjene značilnosti telekomunikacijskih trgov se je liberalizacija telekomunikacij v petdesetih letih prejšnjega stoletja najprej začela v ZDA, v zgodnjih osemdesetih sta ji sledili Velika Britanija in Japonska, v poznih osemdesetih pa tudi zahodna Evropa (Davies, 1994, str. 12).

Učinki deregulacije in uvajanja konkurence so bili v večini držav pozitivni. Pokazali so se predvsem v nižjih cenah storitev, povečanju števila telefonskih priključkov, višji produktivnosti, večjem številu in boljši kakovosti storitev. Poleg neposrednih so bili opazni tudi drugi, posredni

¹ V času, ko so se v Evropi razvijali nacionalni operaterji in je bil sektor telekomunikacij javen in državno reguliran, je bil v ZDA sektor telekomunikacij v privatnih rokah. Kljub temu pa je trg obvladovalo eno samo podjetje (AT&T – American Telegraph & Telephone) (Tomšič, 1996, str. 24)..

pozitivni učinki na rast in razvoj celotnega gospodarstva ter na povečevanje blaginje prebivalcev (Bošnjak, 1997, str. 32-33).

Lahko bi rekli, da so se izpolnila pričakovanja zagovornikov deregulacije telekomunikacijskih trgov. Med najpomembnejšimi zagovorniki sprememb so bili predvsem veliki uporabniki telekomunikacijskih storitev (zlasti velika podjetja), ki so samo v konkurenci videli priložnost za izboljšanje izbire in fleksibilnosti na trgu telekomunikacijskih storitev. Zavzemali so se za uvajanje novih, svojim potrebam prilagojenih storitev po čim nižjih cenah (Davies, 1994, str. 12).

Hkrati pa hitra in nekontrolirana liberalizacija in deregulacija telekomunikacijskih trgov prinašata s sabo poleg omenjenih pozitivnih tudi nevarnost negativnih socialnih posledic. Nanje so opozarjali predvsem nasprotniki deregulacije, zlasti sindikati in manjši uporabniki teh storitev. Trebing pravi, da deregulacijski scenariji popolnoma zanemarjajo možnost, da bi bila prosta konkurenca v določenih primerih tudi neučinkovita in da bi lahko pripeljala do takšne distribucije, ki bi bila socialno nesprejemljiva (Nowotny, Smith, Trebing, 1989, str. 94).

Davies omenjeni problem naslavlja kot konfliktnost potreb. Na eni strani imamo namreč opraviti z velikimi uporabniki telekomunikacijskih storitev ki si želijo nizkih cen predvsem za mednarodne povezave oziroma jih zanimajo posebne vrste storitev na drugi strani pa so tu manjši uporabniki, npr. manjša podjetja in gospodinjstva, ki so zainteresirana za cenovno dostopen nabor univerzalnih storitev, torej predvsem za nižje cene povezav znotraj države (Davies, 1994, str. 12).

Povzamemo lahko, da iz teorije jasno izhaja, da je v primeru naravnih monopolov regulacija smiselna in potrebna. Pri tem pa je potrebno upoštevati, da se s tehnološkim razvojem dejavniki, ki so nekoč preprečevali učinkovit vstop konkurentov v panogo, spreminjajo. Telekomunikacije so tipičen primer panoge, ki je z razvojem postopno izgubljala položaj naravnega monopola. Deregulacijski procesi v zadnjih desetletjih so bili pozitivni tako za razvoj panoge kot celotnega gospodarstva, kar potrjuje domnevo, da ohranjanje naravnih monopolov na področju telekomunikacij ne bi bilo učinkovito. Hkrati pa vrsta avtorjev opozarja na možnost neučinkovitosti proste konkurence, ki se kaže predvsem v vse večjem socialnem razslojevanju. Torej se zdi smiselno spodbujanje deregulacijskih procesov tam, kjer je trg učinkovitejši od državnega nadziranja. To pa hkrati pomeni, da je potrebno regulacijske ukrepe prenoviti v skladu s spremenjenimi okoliščinami (tehnološki razvoj) in jih usmeriti v učinkovito odpravljanje neučinkovitosti proste konkurence.

2.1.2 Novejše teorije o vlogi države pri razvoju informacijske družbe

Iz teorij, ki obravnavajo tehnološki razvoj ter njegov pomen za gospodarsko rast in razvoj, lahko izluščimo dve struji, ki obravnavata tudi usmeritve ekonomske politike glede uvajanja informacijske družbe.

Neoschumpeterjanci na podlagi teorije dolgih valov ugotavljajo, da smo v obdobju oblikovanja nove tehno-ekonomske paradigme, ki ji dajejo osnovo informacijske in komunikacijske tehnologije, vendar pa se bo dokončno oblikovala šele z ustreznimi organizacijskimi, upravljaljskimi in institucional-

*Zagovorniki
in...*

*...nasprotniki
deregulacije...*

*...ter
konfliktnost
potreb*

*Teorija dolgih
valov*

Nova teorija rasti

nimi inovacijami. Pozivajo torej k družbenim spremembam, saj samo tehnološke spremembe brez ustrezne institucionalne prilagoditve ne bodo zadostne. Ustrezne institucionalne spremembe bodo na eni strani pomagale bolj izpostavljenim slojem prebivalstva, da se čim hitreje prilagodijo spremembam, ki jih prinaša informacijska družba, na drugi strani pa bodo vzpostavile razmere za celovit razvoj družbe (Bučar, 2001, str. 83).

Avtorji nove teorije rasti pa v skladu s svojim neoklasičnim poreklom ne vidijo potrebe po korenitih institucionalnih spremembah. Primarni regulator vsake ekonomske dejavnosti, tako tudi inovacijske, je trg. Država mora le zagotoviti razmere, v katerih bodo privatni investitorji v raziskave in razvoj imeli zagotovljen pričakovani donos (na primer z zakonodajo za zaščito intelektualne lastnine). Naložbe države v razvojno-raziskovalno področje pa naj bodo usmerjene le na tiste segmente, ki so za zasebni sektor predragi ali kjer je stopnja tveganja previsoka, imajo pa potencial za kasnejšo poslovno uporabo. Poleg tega naj bi država poskrbela za ustrezen izobraževalni sistem, ki bo oblikoval kadre, sposobne uporabljati informacijske tehnologije. Poudarjanje zasebne iniciative in omejevanje vloge države je značilno predvsem za ameriški način spodbujanja razvoja informacijske družbe, evropska vizija, kot bomo videli kasneje, pa sledi neoschumpeterjanskim pobudam (Bučar, 2001, str. 84).

Iz opredelitev torej izhaja, da lahko država pri prehodu v informacijsko družbo opravi pomembno vlogo na vsaj dveh področjih. Na eni strani lahko s primerno regulativo in politiko razvoja spodbuja razvoj in uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij in s tem prispeva k povečevanju konkurenčnosti gospodarstva, na drugi strani pa je izjemnega pomena vloga države pri preprečevanju nastanka dvotirne družbe oziroma tako imenovanega informacijskega prepada.

2.2 Usmeritve in cilji razvoja informacijske družbe v Evropski uniji

Evropska unija je začela aktivno spodbujati razvoj informacijske družbe v drugi polovici devetdesetih let. Temeljni strateški dokument, v katerem je postavila osnovne smernice prehoda v informacijsko družbo, je tako imenovano Bangemannovo poročilo iz leta 1994 (Recommendation to the European Council on Europe and the Global Information Society, maj 1994). V skladu z Bangemannovim poročilom naj bi bilo za razvoj informacijske družbe pomembno predvsem to, da trg deluje. Monopolno organizirano in močno regulirano okolje ne spodbuja konkurence in kot takšno zavira razvoj informacijske družbe. Zato bi morala biti glavna naloga vlad, da zagotovijo zadostno stopnjo konkurence in politično odobravanje pospešenega uvajanja informacijske družbe (PROMISE, 2000).

Vendar pa je Evropski parlament v svojem odgovoru na Bangemannovo poročilo novembra 1994 izrazil nestrinjanje s povsem tržnim pristopom k uvajanju informacijske družbe in poudaril, da prednosti, ki jih prinaša razvoj informacijske družbe, spremljajo tveganja, da pride do izključitve nekvalificirane delovne sile, pojava dvotirne družbe, poglobljanja regionalnih razlik ter razlik med mestom in podeželjem ipd. V Sporočilu Evropske komisije Evropskemu svetu, Evropskemu parlamentu, Ekonomskemu in socialnemu odboru ter Odboru za regije z naslovom Informacijska družba: nove prioritete (Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and Social Committee and the Committee of the

*Bangemannovo poročilo**Informacijska družba - nove prioritete:*

regions: »The information society: from Corfu to Dublin: new priorities to be taken into account«) je tako Evropska komisija leta 1996 določila štiri osnovne prioritete na področju razvoja informacijske družbe.

Prva prioriteta je izboljšanje poslovnega okolja in zajema:

- vzpostavitev novega regulativnega okvira na področju komunikacij (liberalizacija telekomunikacij),
- zagotavljanje delovanja notranjega trga (brez delujočega notranjega trga se proizvodi in storitve informacijske družbe ne morejo popolnoma razviti) in
- industrijske spremembe (informacijsko-komunikacijske tehnologije so ključnega pomena za konkurenčnost podjetij).

Druga prioriteta se nanaša na investicije v prihodnost, in sicer poudarja:

- izboljševanje osnovnega (temeljnega) znanja,
- izobraževanje in usposabljanje ter
- trajnostni razvoj.

Tretja prioriteta postavlja v ospredje ljudi, in sicer z:

- zagotovitev dostopa do telekomunikacijske infrastrukture,
- zaščito potrošnikovih interesov,
- omogočanjem dostopa prebivalstva do storitev javnega sektorja preko novih aplikacij ter
- ustrezno regulacijo na področju informacijske družbe naj bi se zagotovilo optimalno izkoriščanje kulturnih razlik v ekonomske namene.

Zadnja prioriteta pomeni uspešen zaključek multilateralnih pogajanj glede osnovnih telekomunikacijskih storitev v okviru Svetovne trgovinske organizacije (STO). O pomenu mednarodnega sodelovanja na področju telekomunikacij in z njimi povezanih novih elektronskih storitev (zlasti elektronske trgovine) govori tudi Sporočilo Evropske komisije iz leta 1998 (Communication from the Commission of 4 February 1998 to the Council, the European Parliament and Social Committee and the Committee of the regions: »The Globalisation of the Information Society: the need for strengthened international coordination«). V njem se Evropska komisija zavzema za mednarodno sodelovanje tako na področju promocije razvoja informacijske družbe v svetu kot glede vzpostavljanja enotne regulative na področju informacijske družbe, zlasti svetovnega elektronskega trga, ki se intenzivno razvija.

Naslednji pomemben korak na področju spodbujanja razvoja informacijske družbe predstavlja Sporočilo Evropske komisije posebnemu Evropskemu svetu v Lizboni 23. in 24. marca 2000 z naslovom eEvropa – Informacijska družba za vse (Communication of 8 December 1999 on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000: eEurope – An information society for all). Osnovni namen dokumenta je približati prednosti, ki jih prinaša informacijska družba,

*Izboljšanje
poslovnega
okolja*

*Investicije v
prihodnost*

*Ljudje v
ospredju*

*Zaključek
multilateralnih
pogajanj*

*eEvropa -
Informacijska
družba za vse*

vsem prebivalcem Evropske unije. Pri tem se zasledujejo trije osnovni cilji:

- pripeljati vsakega posameznika, šolo, gospodinjstvo in podjetje v digitalno dobo;
- ustvariti računalniško pismeno Evropo in
- zagotoviti, da proces uvajanja informacijske družbe ne bo izključeval posameznih socialnih skupin, ampak bo gradil zaupanje potrošnikov in utrjeval socialno kohezijo. Evropska komisija v Sporočilu navaja tudi prioriteta področja, na katerih naj bi za doseganje ciljev usklajeno delovali Evropska komisija, države članice, zasebni sektor in prebivalci (glej Okvir 1).

OKVIR 1: PRIORITETNA PODROČJA IZ DOKUMENTA eEVROPA - INFORMACIJSKA DRUŽBA ZA VSE

- **Pripeljati evropsko mladino v digitalno dobo;** *roki:* do leta 2001 naj bi imele vse šole dostop do interneta, do konca leta 2003 naj bi bili vsi učenci ob zaključenem osnovnem šolanju računalniško pismeni.
- **Cenejši dostop do interneta** - potrebno je povečati konkurenco med ponudniki storitev; *roki:* potrebni ukrepi naj bi bili sprejeti do konca leta 2001 (neomejeni dostopi do lokalnih zank ipd.)
- **Pospeševanje elektronskega poslovanja** (e-poslovanje)
- **Hitrejši dostop do interneta za študente in raziskovalce;** *roki:* do konca leta 2001 naj bi vsaka država članica EU imela vsaj eno univerzo in znanstveno-raziskovalno fakulteto z omrežjem, ki bo podpiralo multimedijske komunikacije.
- **»Pametna« kartica** – omogoča varen elektronski dostop do zdravstvenih storitev, elektronskega načina plačevanja, mobilnega interneta, javnega prevoza, plačljivih televizijskih programov ipd.; *roki:* do konca leta 2001 naj bi bil omogočen dostop do osnovnih storitev v zvezi s plačili.
- **Tvegani kapital za mala in srednje velika podjetja s področja visokih tehnologij;** *roki:* do konca leta 2003 naj bi bile odstranjene vse ovire za vzpostavitev evropskega trga za tvegani kapital, obseg tovrstnega financiranja pa naj bi se vsaj potrojil.
- **Vključenost invalidov v e-Evropo;** *roki:* do konca leta 2001 naj bi bile vse internetne strani javnega sektorja oblikovane tako, da bodo dostopne invalidom.
- **On-line zdravstveno varstvo;** *roki:* do konca leta 2003 zagotoviti vsem evropskim državljanom z uporabo »pametne« kartice možnost varnega dostopa do pacientovih informacij na omrežju.
- **Inteligentni transport** – s pomočjo digitalne tehnologije je mogoče povečati varnost in kvaliteto v transportu; *roki:* do konca leta 2001 naj bi imeli vsi potniki v Evropi možnost dostopa do informacij v več jezikih, storitev nujne medicinske pomoči ipd.; do konca leta 2004 naj bi bile vse pomembne zračne poti opremljene z infrastrukturo, ki bi omogočala zmanjšanje gneče zaradi izvajanja določenih varnostnih pregledov.
- **On-line vlada;** *roki:* do konca leta 2000 naj bi imeli vsi evropski državljani dostop do osnovnih povezav z javnim sektorjem preko omrežja.

Akcijski načrt eEvrope Action plan 2002

Pobudi eEvropa je junija 2000 sledil akcijski načrt eEurope Action plan 2002, v katerem Evropska komisija opredeljuje akcije, s katerimi bi do leta 2002 dosegli svoje cilje. Akcijski načrt določa tudi nosilce posameznih akcij ter opredeljuje osnovne metode za doseganje ciljev (vzpostavitev ustreznega pravnega okvira, podpora novi, zmogljivejši infrastrukturi in storitvam, spremljanje in primerjanje rezultatov).

Evropska unija je naredila odločilne krovne korake na poti vzpostavljanja in pospeševanja razvoja informacijske družbe tudi na področju mednarodne menjave. S prvim januarjem 1998 je stopil v EU v veljavo sporazum Svetovne trgovinske organizacije o osnovnih telekomunikacijskih storitvah (WTO Agreement on Basic Telecommunications), ki ga je podpisalo 69 držav in omogoča vzpostavitev globalnega trga telekomunikacij. Pomemben korak pri vzpodbujanju razvoja informacijske družbe pa je tudi pristop članic EU k trgovinskemu sporazumu z izdelki informacijske tehnologije (Information Technology Trade Agreement).

2.3 Regulativni okvir v Evropski uniji

2.3.1 Telekomunikacije

Močni državni monopoli v sektorju telekomunikacij so, gledano zgodovinsko, značilnost evropskih držav. Telekomunikacijske administracije so zagotavljale predvsem osnovne telekomunikacijske storitve, kot sta govorna telefonija in teleks, in to večinoma po cenah, ki jih je regulirala država. V duhu vzpostavljanja skupnega trga in odpravljanja ovir za pretok blaga, storitev, ljudi, kapitala in znanja med državami Evropske unije pa so se konec osemdesetih let prejšnjega stoletja začele odvijati spremembe tudi na tem področju (Tomšič, 1996).

V literaturi se med razlogi, ki so pripeljali do razprave o sprejemu ukrepov za deregulacijo in privatizacijo v okviru Evropske unije, pogosto omenjajo trije vzroki po Kneipsu (Filipčič, 1997):

- politika vzpostavitve skupnega trga ne pomeni samo uskladitve vladnih politik držav EU, temveč tudi uskladitev predlogov o deregulaciji nekaterih panog, kot so telekomunikacije, transport, finančni trgi;
- države Evropske unije morajo upoštevati procese deregulacije držav, s katerimi gospodarsko sodelujejo in kjer se procesi deregulacije odvijajo že dalj časa (ZDA, Japonska);
- v Veliki Britaniji, ki je tudi sama članica EU, se je proces deregulacije in privatizacije začel že v začetku 80-ih let.

Odpiranje trga telekomunikacijskih storitev se je v EU začelo s sprejetjem Zelene knjige o razvoju skupnega trga telekomunikacijskih storitev in opreme (Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment) leta 1987, ki je predvidevala liberalizacijo trga terminalne opreme in telekomunikacijskih storitev skupaj s politiko preskrbovanja s storitvami in vpeljavo telekomunikacijskih standardov (Hrovatin, 2000).

Glavni cilj Zelene listine je razvoj močne telekomunikacijske infrastrukture in učinkovitih storitev v okviru Evropske unije, kar naj bi omogočilo preskrbo evropskega uporabnika s široko paleto različnih telekomunikacijskih storitev pod najugodnejšimi pogoji, hkrati pa bi s tem zagotovili usklajen razvoj držav Evropske unije in oblikovali odprto in konkurenčno okolje z upoštevanjem dinamike tehnološkega napredka (Tomšič, 1996).

Osnovne usmeritve iz Zelene knjige so se leta 1990 natančneje opredelile v *Direktivi o konkurenci na trgih telekomunikacijskih storitev*, ki je začrtala

Razlogi za deregulacijo in privatizacijo telekomunikacij v EU

Zelena knjiga o razvoju skupnega trga telekomunikacijskih storitev in opreme

**Osnovne
direktive, s
katerimi je EU
liberalizirala
trg telekomuni-
kacij**

okvir za nadaljnjo postopno liberalizacijo posameznih vrst telekomunikacijskih storitev. Druga zelo pomembna direktiva, ki ureja evropski trg telekomunikacij, pa je istega leta sprejeta *Direktiva o uvedbi notranjega trga telekomunikacijskih storitev z zagotavljanjem prostega dostopa do omrežja*. Ta direktiva določa razvoj usklajenih pogojev za enakopraven dostop in uporabo javnega telekomunikacijskega omrežja za izvajalce liberaliziranih storitev. Istega leta je bil na podlagi *Direktive o konkurenci na trgu telekomunikacijske terminalne opreme* (1988) liberaliziran tudi trg terminalne opreme (Filipčič, 1997).

V naslednjih letih so v Evropski uniji liberalizirali še: leta 1992 dostop do zakupljenih vodov (*Direktiva o zagotavljanju prostega dostopa do omrežja za zakupljene vode*), leta 1994 satelitske storitve in opremo (*Direktiva, ki spremlja smernici 88/301EEC in 90/388/EEC glede satelitskih zvez*), leta 1996 trg mobilnih telekomunikacij (*Direktiva, ki spreminja smernico 90/388/EEC glede mobilnih komunikacij*) in leta 1998 še storitve govorne telefonije ter infrastrukturo (*Direktiva, ki spreminja smernico 90/388/EEC glede zagotavljanja popolne konkurence na telekomunikacijskem trgu*). Že leta 1995 so dobili kabelski operaterji dovoljenje, da uporabljajo kabelska televizijska omrežja za zagotavljanje že liberaliziranih storitev (*Direktiva, ki spreminja smernico 90/388/EEC glede ukinitve uporabe kabelskih televizijskih omrežij za zagotavljanje že liberaliziranih storitev*).

OKVIR 2: NAJPOMEMBNEJŠE DIREKTIVE, KI TRENUTNO DOLOČAJO REGULATIVNI OKVIR EVROPSKIH TELEKOMUNIKACIJ, SO NASLEDNJE (HROVATIN, 2000):

- Direktiva o **odprtem dostopu do omrežja** (90/387/EEC, dopolnjena z direktivo 97/51/EC),
- Direktiva o **zakupljenih vodih** (92/44/EEC, dopolnjena z direktivo 97/51/EC),
- Nova direktiva o **govorni telefoniji** (98/10/EC),
- Direktiva o **dovoljenjih za telekomunikacijske storitve** (97/13/EC),
- Direktiva o **medomrežnem povezovanju** (97/33/EC),
- Direktiva o **številčenju** (98/61/EC) in
- Direktiva o **zaščiti podatkov** (97/66/EC).

**Regulatorni
okvir na
področju
telekomunikacij**

Vsebina trenutno veljavnega regulatornega okvira na področju telekomunikacij v EU je naslednja:

1. Liberalizirane so vse telekomunikacijske storitve ter gradnja in upravljanje omrežij (infrastrukture). Telekomunikacijska dejavnost se opravlja na podlagi dovoljenj (splošna dovoljenja – priglasitev ali avtorizacija, ki ne zahteva izrecne odobritve pred začetkom opravljanja storitev, individualna dovoljenja – za izvajanje posameznih storitev). Individualna dovoljenja je potrebno pridobiti samo v primerih, ko gre za storitve govorne telefonije, za nudenje javnih omrežij, za dostop do omejenih virov ali kadar je potrebno določiti pogoje za opravljanje univerzalnih storitev, varstva konkurence ter drugih temeljnih zahtev ali zahtev v javnem interesu.

2. Medomrežno povezovanje in poseben dostop sta predmet pogajanj med strankami. Operaterji, ki imajo pomembno tržno moč na določenem trgu, morajo omogočiti medomrežno povezovanje in poseben dostop, in sicer na podlagi načela nepristranskosti.
3. Cene operaterjev s pomembno tržno močjo se oblikujejo na podlagi stroškov. V tem smislu je potrebno odpraviti vse omejitve, ki onemogočajo uravnotežanje cen na stroškovni osnovi pri teh operaterjih (tudi navzkrižno subvencioniranje lokalnih klicev iz cen mednarodnih pogovorov). Za izvajanje stroškovno osnovane cenovne politike je potrebno vzpostaviti ustrezen računovodski sistem. Nacionalni regulacijski organi lahko postavijo cenovne omejitve, da zagotovijo univerzalne storitve.
4. Obseg univerzalnih storitev je določen enotno za celotno EU in zajema:
 - priključitev na javno zemeljsko telekomunikacijsko omrežje, ki omogoča prenos podatkov (internet) in faksa ter dostop do storitev fiksne javne telefonije (govorna telefonija, številka za klic v sili, pomoč operaterja),
 - storitve v zvezi s podatki iz telefonskega imenika,
 - javne telefonske govorilnice,
 - druge ukrepe za uporabnike z zmanjšanimi sposobnostmi in posebnimi socialnimi potrebami.

Univerzalne storitve morajo biti uporabnikom na razpolago po dostopni ceni, ki pa na nivoju EU ni enotno določena. Če je pokrivanje stroškov za ponudnika univerzalnih storitev preveliko breme, lahko stroške pokrivajo vsi konkurenti na trgu, tudi tisti, ki ne nudijo univerzalnih storitev.

5. EU s predpisi regulira tudi upravljanje z naravnimi viri: številčenje, frekvence, pravica do poti.
6. Za reguliranje telekomunikacijskega trga morajo države članice ustanoviti nacionalni regulatorni organ (za zdaj zakonodaja ne predvideva enotnega regulativnega organa na nivoju EU). Takšen regulatorni organ mora biti neodvisen od upravljalcev omrežij ter ponudnikov storitev in opreme. V primeru, da država ohrani lastništvo ali prevladujoči nadzor v telekomunikacijskem operaterju, mora biti regulatorni organ ločen od ministrstva, pristojnega za izvajanje lastniške funkcije v telekomunikacijskem operaterju. Zakonodaja EU dopušča tudi delitev regulatorne funkcije na več teles, pri čemer morajo biti naloge, ki jih zagotavlja posamezno telo, javne. Regulacijski organ izvaja naslednje naloge:
 - izdajanje, spreminjanje, odvzem dovoljenj,
 - nadziranje medomrežnega povezovanja,
 - nadziranje zakupa vodov,
 - nadziranje zagotavljanja univerzalnih storitev,
 - zagotavljanje upoštevanja stroškovnega načela pri oblikovanju cen ter uporabe stroškovnega računovodstva, nadzor ločenega računovodskega spremljanja storitev,

*Medomrežno
povezovanje in
poseben dostop*

*Cene
operaterjev s
pomembno
tržno močjo*

*Univerzalne
storitve*

*Upravljanje z
naravnimi viri*

*Nacionalni
regulatorni
organ...*

*...in njegove
naloge*

Načela oblikovanja novega regulatornega okvira za področje telekomunikacij in povezanih storitev

- številčenje, frekvence, prost dostop do poti.

Po oceni Evropske komisije trenutno veljavni regulativni okvir določa temelje tranziciji h konkurenčnim telekomunikacijskim trgom. V prihodnosti naj bi se ta okvir spreminjal tako, da bo vedno bolj spodbujal konkurenco na vseh tržnih segmentih in še posebej na lokalnem nivoju (Hrovatin, 2000). Evropska komisija v dokumentu Nove tehnologije – informacijska družba (New Technologies – Information Society, A new framework for electronic communication services) ugotavlja, da se trg komunikacij z razvojem hitro spreminja. Prihaja zlasti do konvergence med sektorji telekomunikacij, oddajanja in informacijskih tehnologij, zaradi česar postaja tradicionalni način sektorske regulacije neprimeren, vse bolj pa postaja aktualno vprašanje vzpostavitve enotnega regulatornega okvira za področje komunikacijske infrastrukture in povezanih storitev. Oblikovanih je pet načel, ki naj bi se upoštevala pri njegovem oblikovanju, in sicer naj bi novi regulatorni okvir:

- temeljil na jasno določenih ciljnih komunikacijske politike,
- pomenil minimalno potrebno regulacijo za doseganje teh ciljev (v primeru, ko se ti cilji lahko dosežejo s konkurenco, morajo obstajati mehanizmi za zmanjšanje regulacije – fleksibilnost regulacije),
- povečeval zaupanje v zakonodajne okvire na zelo dinamičnem trgu,
- bil tehnološko nevtralen (enakost regulacije za vse storitve, ne glede na način oziroma tehnologijo, preko katere se neka storitev zagotavlja),
- se izvajal čim bliže dejavnostim, ki so predmet regulacije (pri čemer se bo regulacija še vedno dogovorila na globalni, regionalni ali nacionalni ravni).

Sestava novega regulatornega okvira

Po predvidevanjih Evropske komisije naj bi bil novi regulatorni okvir sestavljen iz treh delov: specifične sektorske zakonodaje, neobvezujočih spremljajočih ukrepov (*non-binding accompanying measures*) in pravil o konkurenci (*competition rules*).

Zakonodajni del, specifičen za področje komunikacij, naj bi sestavljali nova Okvirna direktiva (*new Framework Directive*) in štiri specifične direktive. Pri tem bo Okvirna direktiva določila splošne in specifične cilje politike na tem področju, posebne direktive pa bodo urejale področja dodeljevanja licenc, dostopa in medsebojnih povezav, univerzalnih storitev ter zasebnosti in zaščite podatkov. Novi regulatorni okvir bo v tem smislu pomenil tudi precejšnjo poenostavitev regulacije, saj se bo število direktiv zmanjšalo z dvajset na štiri.

Najpomembnejše novosti...

V nadaljevanju povzemamo nekatere najpomembnejše novosti novega regulatornega okvira za nudenje elektronskih komunikacijskih storitev. V slogu zmanjševanja administrativnih ovir pri vstopanju na trg komunikacijskih storitev in povečevanja konkurence na tem trgu je v okviru novega regulatornega okvira predvideno podeljevanje splošnih dovoljenj za vse komunikacijske storitve, vključno z radijskimi in televizijskimi programi (ne glede na sredstvo prenosa - zemeljski, kabelski, satelitski) in nudenjem internetnih storitev. Izjema bodo le redki viri, in sicer radijski spekter ter številčenje, kjer bo še vedno potrebno pridobiti posebno dovoljenje. S tem bo odpravljena diskriminacija med različnimi načini prenosa (načelo

tehnološke nevtralnosti). Pristojbine za pridobitev dovoljenj morajo biti stroškovno naravnane (vezane le na relevantne administrativne stroške), kar pomeni, da morajo biti izenačene tudi med državami. Prav tako naj bi se uporabljala enotna in usklajena politika glede komunikacijske infrastrukture, vključno z oddajnimi omrežji.

Nadaljnje sproščanje regulacije je predvideno tudi na področju medomrežnega povezovanja in posebnega dostopa. Po novem naj bi se stranke s konkurenčnimi operaterji in operaterji s pomembno tržno močjo dogovarjale o medomrežnem povezovanju na komercialni osnovi, neodvisni regulatorni organi pa bi ex-ante določali cene le pri dominantnih operaterjih. S tem naj bi se odpravile nekatere nepotrebne ovire, ki v sedanjem sistemu onemogočajo učinkovitejše delovanje. Evropska komisija namreč v svojem Petem poročilu ugotavlja, da je največji problem pri izvajanju direktive o medomrežnem povezovanju nemoč ali nepripravljenost regulacijske komisije, da bi hitro, odločno in učinkovito posredovala. Prav tako potencialni konkurenti opozarjajo, da so nekateri tehnični pogoji povezovanja velika ovira, ki povzroča nepotrebne stroške in zamude (Hrovatin, 2000). V okviru novega regulatornega okvira naj bi se dosedanja določila v zvezi z medomrežnim povezovanjem in posebnim dostopom razširila s telekomov na vse komunikacijske in povezane storitve.

Tehnološkemu razvoju na področju komunikacij naj bi v prihodnje sledila tudi določila v zvezi z zagotavljanjem univerzalnih storitev ter zaščito potrošnikov. Evropska komisija zaenkrat sicer ne predlaga spremembe trenutno veljavne definicije obsega univerzalnih storitev, pripravili pa naj bi se kriteriji za njeno razširitev. Na področju zaščite potrošnikov naj bi se posodobila Direktiva o zaščiti podatkov v telekomunikacijah, tako da bi se upošteval najnovejši napredek na področju tehnologije. Med pomembnejšimi spremembami glede zaščite potrošnikov se omenja tudi zahteva po povečanju transparentnosti informacij za potrošnike (predvsem glede tarif), ponudniki storitev pa naj bi med drugim imeli tudi obveznost objavljanja informacij o kakovosti storitev.

2.3.2 Elektronsko poslovanje

Elektronsko poslovanje, ki temelji na elektronski predelavi in prenosu podatkov, zajema različne aktivnosti, kot so elektronsko trgovanje z dobrinami in storitvami, on-line dostavo digitalnih vsebin, elektronski prenos sredstev, elektronsko trgovanje z delnicami, javna naročila in podobno. Omenjene aktivnosti lahko razdelimo v dve skupini, in sicer na:

- posredno elektronsko poslovanje: elektronsko naročilo dobrin in fizična dostava; takšen način je odvisen še od vrste zunanjih dejavnikov, kot je učinkovitost transporta, poštnih storitev ipd;
- neposredno elektronsko poslovanje: elektronsko naročilo, plačilo in dostava dobrin in storitev (npr. programska oprema).

Elektronsko poslovanje ni omejeno zgolj na internet, ampak vključuje tudi uporabo drugih sredstev, kot so: videotex, televizijska prodaja, kataloška prodaja na CD-romih ipd.

Evropska komisija ocenjuje, da je razvoj elektronskega poslovanja pomemben ne le za razvoj informacijske družbe, pač pa tudi za ustvarjanje

*...novega
regulatornega
okvira*

*Opredelitev
elektronskega
poslovanja*

**Aktivnosti
vzpostavljanja
novega
regulatornega
okvira na
področju
elektronskega
poslovanja**

novih delovnih mest, zlasti v majhnih in srednje velikih podjetjih, pozitivno pa naj bi vplival tudi na investicije v inovacije ter pospešitev gospodarske rasti. Glede na to, da je število uporabnikov interneta že zelo visoko in še narašča, pa bi se z razvojem elektronskega poslovanja povečevala tudi konkurenčnost evropskega gospodarstva. Po oceni Evropske komisije je za učinkovit razvoj elektronskega poslovanja potrebno zagotoviti predvsem dvoje: zgraditi zaupanje potrošnikov v tovrsten način poslovanja in vzpostaviti jasen zakonodajni okvir na evropski ravni. Slednje pomeni, da področna zakonodaja v nobeni članici EU ne sme biti v nasprotju s krovno evropsko zakonodajo na tem področju.

Začetek aktivnosti v zvezi z vzpostavljanjem novega regulativnega okvira na področju elektronskega poslovanja sega v leto 1997. Aprila tega leta je Evropska komisija v svojem *Sporočilu – Evropska iniciativa v elektronskem poslovanju* (Commission Communication of 18 April 1997: A European Initiative in Electronic Commerce) definirala obseg elektronskega poslovanja ter osnovne smernice novega regulativnega okvira. V *Predlogu Evropskemu parlamentu o pravnih vidikih elektronskega poslovanja v notranjem evropskem trgu* (Proposal for a European Parliament and Council directive on certain legal aspects of electronic commerce in the internal market) pa je tudi opozorila, da je v trenutno veljavni področni zakonodaji precej nejasnosti in razlik med državami, ki zato ne omogoča hitrega razvoja elektronskega poslovanja in informacijske družbe. Na osnovi vsebinskih izhodišč iz obeh omenjenih dokumentov je bila junija 2000 sprejeta *Direktiva o pravnih vidikih storitev informacijske družbe, zlasti elektronskega poslovanja, v notranjem trgu Evropske unije (Direktiva o elektronskem poslovanju; 2000/31/EC)*, ki ureja prost pretok storitev informacijske družbe med državami članicami Evropske unije.

Direktiva o elektronskem poslovanju temelji na naslednjih izhodiščih:

Izhodišča...

- regulacija naj se ne uvaja tam, kjer se lahko zagotovi prost pretok storitev elektronskega poslovanja z medsebojnim upoštevanjem (prepoznavanjem) nacionalnih pravil,
- nova regulativa ne sme zmanjševati že uzakonjenih svoboščin notranjega evropskega trga,
- nova regulativa mora upoštevati dejanske potrebe gospodarstva,
- nova regulativa mora učinkovito zadovoljevati nekatere splošne interese, kot so: zasebnost, zaščita potrošnikov, širok dostop do omrežij ipd.

**...in vsebina
Direktive o
elektronskem
poslovanju**

Osnovna značilnost novega regulativnega okvira na področju elektronskega poslovanja je, da temelji na ideji skupnega trga. To pomeni, da nacionalna zakonodaja, ki se nanaša na storitve informacijske družbe, ne sme biti ovira za pretok teh storitev med državami članicami Unije.

V skladu z direktivo je dostop do dejavnosti ponudnika storitev informacijske družbe možen brez predhodnega dovoljenja (avtorizacije). Direktiva določa, da morajo biti prejemnikom storitev informacijske družbe in pristojnim oblastem na voljo natančne informacije v zvezi s ponudnikom storitev, kot so njegovo ime, naslov in elektronski naslov. Če je ponudnik storitev registriran v trgovinskem registru, morata biti znana tudi ime registra in registrska številka. V primeru, da je za dejavnost, ki jo opravlja ponudnik, potrebno pridobiti posebno dovoljenje, mora biti dosegljiv seznam

OKVIR 3: PREGLED NAJPOMEMBNEJŠIH HARMONIZIRANIH DEFINICIJ, KI JIH UVAJA DIREKTIVA O ELEKTRONSKEM POSLOVANJU (2000/31/EC):

- **Storitve informacijske družbe** (information society services): katerakoli storitev, za katero se zahteva plačilo in je dobavljena z elektronskimi sredstvi, zanjo pa obstaja individualno povpraševanje prejemnika storitve.
- **Ponudnik storitve** (service provider): vsaka fizična ali pravna oseba, ki ponuja storitve informacijske družbe.
- **Prejemnik storitve** (recipient of the service): vsaka fizična ali pravna oseba, ki je uporabnik storitve informacijske družbe (profesionalno ali z drugim namenom).
- **Poslovna komunikacija** (commercial communication): katerakoli oblika komunikacije, katere namen je promovirati dobrine, storitve ali predstaviti podjetje oziroma osebo, ki opravlja trgovinsko, industrijsko ali obrtno dejavnost ali je svobodni ustvarjalec.
- **Usklajeno področje** (coordinated field): vse zahteve oziroma pogoji, ki se nanašajo na storitve informacijske družbe in ponudnike teh storitev.

dejavnosti, ki so predmet posebnega dovoljenja, ter informacije o izdajatelju dovoljenja.

Direktiva o elektronskem poslovanju predvideva, da se lahko pogodba med ponudnikom in prejemnikom storitve sklene v elektronski obliki. Zato zakonodaja, ki ureja proces sklepanja pogodb, ne sme ovirati sklepanja pogodb v elektronski obliki ali izpodbijati njihove veljavnosti. Izjema so le pogodbe, pri sklepanju katerih je potreben notar, pogodbe, za katere je potrebno pridobiti javno pooblastilo, in tiste, ki so predmet družinskega ali dednega prava. Pogodba se šteje za sklenjeno, ko prejemnik storitve (kupec) potrdi, da je prejel potrdilo, s katerim je ponudnik storitve (prodajalec) potrdil kupčevo odobritev.

V primeru spora med ponudnikom in prejemnikom storitev direktiva pravi, da se za poravnavo sporov lahko uporabljajo tudi izvensodni postopki, ki so v skladu z nacionalno zakonodajo, vključno z ustreznimi elektronskimi sredstvi. Države članice EU naj bi tudi zagotovile, da se v postopkih na sodišču, ki se nanašajo na elektronsko poslovanje, ukrepa hitro (možno je tudi sprejemanje vmesnih ukrepov) ter tako prepreči nadaljevanje domnevnih (še nedokazanih) prekrškov, kakor tudi nadaljnje oškodovanje vključenih strank.

3. POLITIKA RAZVOJA INFORMACIJSKE DRUŽBE TER UKREPI V SLOVENIJI DO SEDAJ

V poglavju o politiki razvoja informacijske družbe v Sloveniji podajamo pregled dosedanjih usmeritev in ukrepov na tem področju. Zanima nas razvoj telekomunikacijske regulative do danes s posebnim poudarkom na trenutno veljavni zakonodaji. Poglavje zaključujemo s pogajalskimi izhodišči Republike Slovenije za vstop v Evropsko unijo za obravnavano področje.

3.1 Umeritve in cilji razvoja informacijske družbe v Sloveniji

Aktivno poseganje države na področje informacijske družbe je v Sloveniji prisotno šele v zadnjem času. Podobno kot to velja za Evropsko unijo, je bila tudi v Sloveniji politika na tem področju sprva omejena predvsem na sektor telekomunikacij. Še vedno veljavni razvojni dokument s področja telekomunikacij je Nacionalni program razvoja telekomunikacij (UL RS 23/00). Program opredeljuje prihodnji razvoj telekomunikacij v Sloveniji in predvideva uskladitev slovenske zakonodaje z evropsko. Njegov glavni cilj je spodbuditi hitrejši razvoj telekomunikacij v Sloveniji, tako da bi dosegli približno povprečno razvitost v Evropski uniji (1.55 milijona naročnikov v fiksnem telekomunikacijskem omrežju, 75 telefonskih priključkov na 100 prebivalcev, 1,450,000 priključkov v mobilnih omrežjih leta 2015). Za spodbujanje razvoja telekomunikacij program opredeljuje sistemske ukrepe, ki zajemajo predvsem liberalizacijo, privatizacijo in izobraževanje. Program obravnava tudi socialni vidik telekomunikacij, in sicer s konceptom zagotavljanja univerzalnih storitev predvideva zadovoljevanje potreb na podeželskih in manj razvitih področjih ter oseb s posebnimi potrebami ali drugačnimi zmožnostmi.

Najširši okvir na področju politike razvoja informacijske družbe je bil podan s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije (Predlog SGRS², julij 2001). SGRS ima pojav informacijske družbe za eno najpomembnejših globalnih sprememb v mednarodnem okolju, ki bo poleg ekonomske globalizacije in vstopa Slovenije v EU vplivala na bodoči razvoj Slovenije. V tem smislu postavlja SGRS pospešen prehod v informacijsko družbo med temeljne mehanizme³ za doseganje učinkovitega gospodarskega razvoja. Ključne usmeritve za spodbujanje uvajanja informacijske družbe v času realizacije SGRS so (Predlog SGRS, julij 2001, str. 56):

- v okviru pospešenega vlaganja v izobraževanje in strokovno usposabljanje je potrebno posebej poudariti znanje in veščine, potrebne za izkoriščanje priložnosti, ki jih nudi informacijska družba;
- deregulacija telekomunikacij, vzpostavitev sodobne telekomunikacijske infrastrukture in razvoj novih storitev;

Nacionalni program razvoja telekomunikacij

Informacijska družba v okviru Strategije gospodarskega razvoja Slovenije

² Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije je v letu 2001 že sprejela Vlada RS, dokument pa še čaka na obravnavo v Državnem zboru.

³ Mehanizmi za uresničevanje Strategije gospodarskega razvoja Slovenije so:

- a) na znanju temelječa družba,
- b) konkurenčnost gospodarstva,
- c) učinkovitost države,
- d) usposobitev za izvajanje politike v okviru skupnega trga,
- e) skladen regionalni razvoj.

- povečanje vlaganj v raziskave in razvoj tehnologij, ki spodbujajo prehod v informacijsko družbo ob pospešenem sodelovanju med gospodarstvom, državno upravo in raziskovalno-izobraževalno sfero;
- uvajanje sodobne in učinkovite državne uprave, ki bo zagotavljala čim več javnih storitev gospodarskim subjektom in državljanom preko informacijsko-komunikacijske infrastrukture (npr. dohodnina, vložišča) in tako spodbujala e-poslovanje med širšo populacijo. Uvajanje sodobne uprave mora potekati usklajeno s splošno informatizacijo gospodarstva in družbe.

SGRS torej poudarja pomen proaktivne politike države in zasebnega sektorja za pospešeno uvajanje informacijske družbe, saj prehod v informacijsko družbo v osnovi ni le tehnološki, ampak izrazito razvojni problem z globokimi gospodarskimi, kulturnimi in socialnimi razsežnostmi. Le ob upoštevanju teh značilnosti lahko Slovenija z razvojem informacijske družbe doseže povečanje učinkovitosti gospodarstva in blaginje državljanov ob istočasnem znižanju pritiskov na razvrednotenje okolja (Predlog SGRS, julij 2001, str. 20).

Zelo pomemben korak na poti uvajanja informacijske družbe je bil storjen z ustanovitvijo Ministrstva za informacijsko družbo (v nadaljevanju MID), ki ima v okviru svojih osnovnih nalog pristojnost za vodenje politike razvoja informacijske družbe. Glede na to, da se je MID šele oblikoval, v Sloveniji še vedno pogrešamo strateški dokument s področja spodbujanja razvoja informacijske družbe. Tako lahko v tem trenutku za najpomembnejši sektorski dokument na tem področju štejejo osnutek Akcijskega načrta eEurope Plus (maj 2001), ki so ga pripravile države kandidatke s podporo Evropske komisije. S tem dokumentom države kandidatke, tudi Slovenija, sprejemajo izziv, ki so si ga zastavile države petnajsterice z iniciativo eEurope (gl. poglavje 2.2). Pobuda eEurope⁺ odraža prednostne cilje in smotre eEurope, hkrati pa predlaga ukrepe, ki zadevajo specifični položaj držav kandidat. Namen akcijskega načrta eEurope⁺ je podobno kot pri eEurope pospeševanje reform in posodobitev gospodarstev držav kandidat, vzpodbujanje storilnosti, ustanavljanje inštitucij ter izboljšanje vsesplošne konkurenčnosti. Vlada RS je februarja 2001 sprejela tudi enega pomembnejših dokumentov na področju uvajanja e-poslovanja v javni upravi, in sicer Strategijo e-poslovanja v javni upravi RS za obdobje od leta 2001 do leta 2004, ki naj bi bila nadaljevanje Strategije uvajanja informacijske infrastrukture v državne organe RS v obdobju od 1997 do 2000, s katero so bila postavljena osnovna izhodišča vseh aktivnosti na področju informatizacije v javni upravi.

Kljub odsotnosti nacionalne strategije razvoja informacijske družbe pa se v Sloveniji vendarle odvija vrsta drugih tako imenovanih e-projektov, kot so e-šole, informatizacija zdravstva ipd. Z uvajanjem e-šol se uresničuje cilj širjenja javno dostopnih točk po vsej Sloveniji. Do konca leta 2001 je bilo v okviru tega projekta odprtih 10 e-šol, ki omogočajo prost dostop do interneta⁴. Najpomembnejši del informatizacije zdravstva je bila uvedba tako imenovanih kartic zdravstvenega zavarovanja, s katerimi so bili oktobra 2000 popolnoma nadomeščeni dotlej veljavni dokumenti zdravstvenega zavarovanja.

⁴ Obiskovalci e-šol lahko izbirajo med osnovnimi usposabljanji za uporabo računalnika, pošiljanjem elektronskih sporočil, iskanjem informacij s pomočjo interneta. Opravljali pa bodo lahko tudi druga dela z računalnikom, kot je npr. pisanje seminarskih nalog, priprava predstavitev, komuniciranje z e-upravo ipd. Ves čas jim je na voljo tudi strokovna pomoč.

*Akcijski načrt
eEurope Plus*

*Strategija e-
poslovanja v
javni upravi RS*

E-projekti

Trgovinska politika, povezana z informacijsko družbo

Na področju mednarodne menjave je Slovenija, tako kot članice EU, pristopila k trgovinskemu sporazumu za izdelke s področja informacijske tehnologije (Information Technology Trade Agreement) in ga na začasni osnovi izvaja od januarja 2001. Tako je za 99% proizvodov in storitev, ki jih pokriva sporazum, že znižala carinske stopnje na 0%, za štiri proizvode pa je predvideno, da bodo carinske dajatve ukinjene leta 2003 (Bučar, Stare, 2001, str. 29). Slovenija pa še ni pristopila k sporazumu Svetovne trgovinske organizacije o osnovnih telekomunikacijskih storitvah (WTO Agreement on Basic Telecommunications), ki ga članice EU izvajajo od leta 1998 in omogoča vzpostavitev globalnega trga telekomunikacij. Glavna ovira za je verjetno povezana z dejstvom, da smo imeli v Sloveniji do leta 2001 na področju zagotavljanja osnovnih telekomunikacijskih storitev monopol (Bučar, Stare, 2001, str. 30).

3.2 Regulativni okvir

Informacijska družba se tako kot v svetu tudi v Sloveniji razvija šele v zadnjih letih, zato se regulacija na tem področju v preteklosti nanaša pretežno na dejavnost telekomunikacij. Šele v zadnjih letih pa se z vse hitrejšim prodiranjem informacijske družbe, ki je posledica hitrega tehnološkega razvoja na tem področju, oblikujejo tudi zakonski okviri, ki urejajo področje elektronskega poslovanja kot najpomembnejše storitve informacijske družbe.

3.2.1 Telekomunikacije

Pravni temelji telekomunikacijske dejavnosti so se v Sloveniji večkrat spreminjali. V preteklosti so imele za večino telekomunikacijskih storitev monopol organizacije PTT, ki so bile od leta 1960 naprej precej samostojne. V Sloveniji je bilo devet podjetij PTT, ki so se leta 1993 združila v enotno podjetje PTT, s 1. januarjem 1995 pa se je to podjetje razdelilo na Pošto Slovenije in Telekom Slovenije. Zakonodaja je zunaj sistema PTT opredelila le telekomunikacije za potrebe organizacije RTV in lastna omrežja velikih sistemov (UL RS 23/00).

Državne telekomunikacijske pristojnosti so bile v preteklosti močno koncentrirane na ravni federacije. Slovenija svojih državnih telekomunikacijskih organov ni imela, zato tudi ne tradicije za vodenje telekomunikacijske politike. Po osamosvojitvi je bila ustanovljena Uprava RS za telekomunikacije kot organ v sestavi Ministrstva za promet in zveze (UL RS 23/00).

Prvi Zakon o telekomunikacijah (ZTL) je Slovenija dobila šele leta 1997 (UL RS 35/97). Zakon je vseboval rešitve Evropske unije na tem področju z začetka devetdesetih let, ni pa bil usklajen s predpisi, ki jih je EU sprejela po letu 1994 in se nanašajo na določbe v zvezi s pridobivanjem dovoljenj, medomrežnim povezovanjem, univerzalnimi storitvami, cenami in računovodskim sistemom, številčenjem ter pravico do poti (Hrovatin, 2000). V skladu s tem zakonom je imel Telekom monopol nad upravljanjem fiksne javnega komutiranega telefonskega omrežja (PSTN) in izvajanjem obvezne gospodarske javne službe zagotavljanja storitev govorne telefonije in teleksa do konca leta 2000. Opravljanje telekomunikacijskih storitev, ki so pogojene z uporabo radiofrekvenčnega spektra, razen storitev obvezne gospodarske javne službe prenosa in oddajanja radijskih in televizijskih programov RTVS, pa je bilo liberalizirano in je temeljilo na koncesijskem oddajanju (licenciranju) posameznih frekvenc.

Pravni temelji telekomunikacijske dejavnosti v preteklosti

Prvi zakon o telekomunikacijah iz leta 1997

Stopnja liberalizacije na področju opravljanja telekomunikacijskih storitev je bila torej majhna, opravljena je bila le ločitev poštnih od telekomunikacijskih obratovalcev ter ločitev operativne od regulativne funkcije, kar je prvi pogoj za liberalizacijo telekomunikacij. Vendar pa takšna organiziranost in pravna ureditev nista več omogočali optimalnega razvoja te panoge v Sloveniji. Poleg tega določbe zakona iz leta 1997 niso bile pregledne, predvsem pa so bile neusklajene s pravnim redom EU na tem področju.

Na podlagi vsebinskih usmeritev iz Nacionalnega programa je bil aprila 2001 sprejet novi Zakon o telekomunikacijah, ki v celoti upošteva določila Evropske unije na tem področju in je vnesel precej sprememb. Tako predvideva popolno liberalizacijo trga telekomunikacij ter nadzor in reguliranje konkurence. Telekomunikacijsko omrežje je v skladu z zakonom odprto in dostopno za vse potencialne operaterje, ponudniki telekomunikacijskih storitev pa imajo enake možnosti na trgu.

Pri tem je cilj zakona z razvojem telekomunikacij ponudbo telekomunikacijskih storitev približati potrebam informacijske družbe, zaščititi interese uporabnikov storitev ter vsem zagotoviti dostop do univerzalnih storitev po dostopnih cenah. Cilj, ki ga zasleduje zakon, je tudi učinkovita uporaba radiofrekvenčnega spektra in telekomunikacijskega oštevilčenja.

Z zakonom se ustanavlja tudi Agencija za telekomunikacije kot neodvisen organ za regulacijo trga telekomunikacijskih storitev. Do sedaj je regulacijsko vlogo na področju telekomunikacij opravljalo več organov (ministrstvo, pristojno za politiko nadzorovanih cen, Uprava RS za telekomunikacije, Prometni inšpektorat RS), kar pa je bilo drago in neracionalno (Hrovatin, 2000). Agencija naj bi združevala vse pristojnosti, ki jih za tovrstne regulativne organe predvideva tudi zakonodaja EU. Te pristojnosti obsegajo predvsem zagotavljanje konkurence in univerzalnih storitev, urejanje odnosov med operaterji, predvsem pri medomrežnem povezovanju, upravljanje radiofrekvenčnega spektra in telekomunikacijskega oštevilčenja, skrb za uporabnike, nadzorovanje izvajanja zakonodaje, informiranje ter zbiranje in dajanje podatkov. Poleg agencije, kot regulativnega organa, naj bi se kot posvetovalno telo agencije v skladu z zakonom ustanovil tudi Svet za telekomunikacije.

Telekomunikacijsko dejavnost lahko na podlagi novega Zakona o telekomunikacijah opravlja vsaka fizična ali pravna oseba, ki je ustrezno finančno, kadrovsko in tehnično usposobljena in je registrirana za opravljanje telekomunikacijske dejavnosti ter ji v zadnjih desetih letih takšno dovoljenje ni bilo razveljavljeno po uradni dolžnosti. Dejavnost se opravlja na podlagi dovoljenja ali na podlagi pisne priprave. Dovoljenje je pogoj za opravljanje fiksnih javnih telefonskih storitev in mobilnih javnih radijskih storitev. Izda ga Agencija za telekomunikacije na podlagi določb zakona o splošnem upravnem postopku ali na podlagi določb javnega razpisa oziroma javne dražbe v primeru mobilnih javnih radijskih storitev. Za ostale telekomunikacijske storitve je dovolj pisna priprava. Agencija lahko zavrne izdajo dovoljenja le v primeru, če bi bila z njegovo izdajo kršena javni red ali varnost države ali če pravna oziroma fizična oseba ne izpolnjuje s tem zakonom določenih pogojev (UL 30/01). Takšna ureditev precej poenostavlja sistem koncesij, ki je veljal pred spremembo zakonodaje in v katerem je bilo relativno enostavno pridobiti radijske frekvence za zasebno uporabo, a postopek pridobivanja koncesij za storitve je bil precej zapleten. Zaradi

Novi zakon o telekomunikacijah iz leta 2000

Agencija za telekomunikacije

Opravljanje telekomunikacijske dejavnosti

Operater s pomembno tržno močjo

takšne ureditve naslalo tudi precejšnje število zasebnih radijskih postaj, ki so neracionalno izkoriščale radiofrekvenčni spekter (Hrovatin, 2000).

Med pomembnejšimi cilji zakona je zagotavljanje in pospeševanje konkurence. Zakon v ta namen uvaja načela, ki se nanašajo na obveznosti in pravice operaterja s pomembno tržno močjo in na medsebojno povezovanje omrežij. Ponudnik javnih telekomunikacijskih storitev, ki ima pomembno tržno moč, je tisti operater, ki ima na ustreznem območju oziroma storitvenem segmentu več kot 25-odstotni tržni delež, ali tisti, ki ga kot takega določi Agencija. Operater s pomembno tržno močjo mora na telekomunikacijskem tržišču omogočiti dostop do svojih omrežij oziroma storitev na podlagi načel nediskriminacije in javno objavljenih in preglednih pogojev. Pri tem morajo biti cene dostopa do omrežja in medomrežnih povezav pri operaterjih s pomembno tržno močjo stroškovno naravnane. Vsi udeleženci na trgu pa morajo z medsebojnim dogovarjanjem zagotoviti učinkovito medomrežno povezovanje (UL 30/01). Takšna ureditev preprečuje izkoriščanje prevladujočega položaja na trgu ter druge zlorabe, zagotavlja enake možnosti vsem udeležencem na trgu telekomunikacijskih storitev in spodbuja vstop novih konkurentov na trg. To so bile tudi glavne pomanjkljivosti predhodnega zakona na tem področju.

Cene telekomunikacijskih storitev

Zakon o telekomunikacijah podrobneje ureja tudi cene telekomunikacijskih storitev in regulativo na tem področju. Predhodni zakon ni posebej določal regulativnega organa, ki bi določal nivo cen, z izjemo pristojbin za uporabo radijskih frekvenc, za katere je bila po 45. členu pristojna Uprava RS za telekomunikacije. Cene osnovnih telekomunikacijskih storitev (sem sodijo predvsem storitve fiksne telefonije: telefonski in telegrafski impulz v domačem in mednarodnem prometu) pa so bile na podlagi 8.člena Zakona o kontroli cen pod neposrednim vladnim nadzorom (Hrovatin, 2000). Poleg tega je bila telekomunikacijska dejavnost v preteklosti monopolno organizirana, zato ni bilo potrebe, da bi bile cene usklajene s stroški (UL RS 23/00). Novi zakon je uvedel enotni regulativni organ na področju določanja cen, Agencijo za telekomunikacije. Cene telekomunikacijskih storitev morajo temeljiti na stroških učinkovitega zagotavljanja storitev in morajo biti za istovrstnega operaterja enake na vsem območju delovanja operaterja. To pa pomeni, da se odpravlja tudi navzkrižno subvencioniranje cen, s katerim so se doslej prelivala sredstva od mednarodnih pogovorov k domačim: novi zakon v 77. členu izrecno prepoveduje medsebojno subvencioniranje različnih telekomunikacijskih storitev. Nacionalni program razvoja telekomunikacij predvideva postopno sproščanje cen, in sicer najprej na tistih delih tržišča, na katerih bo dosežena zadostna konkurenca (UL RS 23/00).

Univerzalne telekomunikacijske storitve

Poleg prednosti, ki jih prinašajo storitve informacijske družbe, pa se je potrebno zavedati tudi nevarnosti oblikovanja dvoplastne družbe, kar bi pomenilo delitev na tiste, ki imajo dostop do storitev informacijske družbe, in tiste, ki tega dostopa nimajo. Zakon v zvezi s tem predvideva zagotavljanje univerzalnih telekomunikacijskih storitev po dostopnih cenah vsem državljanom, vključno s člani skupin z drugačnimi zahtevami ali zmožnostmi (npr. nezaposleni, invalidi in ostareli). V Sloveniji se je konceptu univerzalnih storitev doslej najbolj približala opredelitev govorne telefonije. Prejšnji zakon o telekomunikacijah (iz leta 1997) je govorno telefonijo namreč opredelil kot obvezno republiško gospodarsko javno službo, katere namen je bil, podobno kot pri univerzalnih storitvah, zagotavljanje javnih potreb, kadar jih ni mogoče zagotoviti na trgu, in sicer ob enakih pogojih

za vse uporabnike (Hrovatin, 2000). Kljub temu koncept univerzalnih storitev v praksi ni deloval, saj v Sloveniji za zdaj še ni popolne dostopnosti do javnih telekomunikacijskih storitev, čeprav se je število čakajočih na fiksni priključek že močno zmanjšalo. V zvezi z univerzalnimi storitvami novi zakon rešuje dve ključni vprašanji, in sicer vprašanje nabora storitev, ki naj bi sodilo v skupino univerzalnih storitev, in vprašanje financiranja zagotavljanja teh storitev na manj razvitih področjih, kjer to ekonomsko ne bo upravičeno. Med univerzalne storitve zakon uvršča:

- možnost dostopa do fiksnega javnega telekomunikacijskega omrežja,
- neomejen brezplačni dostop do števil 112 in 113,
- dostop do posredovalca za vzpostavljanje zvez ter do službe informacij z naročniki in
- primerno pokritost z javnimi govornicami.

Obseg univerzalnih storitev se lahko glede na razvoj tehnike, tehnologije in družbe poveča na predlog vlade. Operater, ki zagotavlja univerzalne storitve, je upravičen do nadomestila, razen v primeru, ko ima operater s pomembno tržno močjo več kot 80-odstotni tržni delež. Ostali operaterji, ki imajo dovoljenja za opravljanje telekomunikacijskih storitev, prispevajo k pokrivanju stroškov nadomestila sorazmerno z deležem prihodka operaterja v celotnem prihodku od opravljanja teh storitev.

Zaključimo lahko, da je Slovenija s sprejetjem novega Zakona o telekomunikacijah postavila pravni okvir za harmonizacijo področja z evropskim pravnim redom, ki pa ga bo v prihodnje potrebno še prilagoditi spremembam v evropski zakonodaji (glej poglavje 2.3.1.). Prav tako je potrebno opozoriti, da se sprejeti zakonodajni okvir še ne izvaja v celoti, saj je za njegovo polno uveljavitev potrebno izdati še vrsto podzakonskih aktov⁵. Poleg tega predvideva Zakon do julija 2002 prehodne ukrepe na področju stroškovne konkurenčnosti cen zakupljenih vodov, stroškovnega računovodstva operaterja s pomembno tržno močjo, prenosljivosti števil za negeografske številke ter razvezanega dostopa do krajevne zanke⁶, ki za zdaj prav tako zavirajo uspešno uveljavitev konkurenčnosti trga.

3.2.2 Ostala regulativa

Področje elektronskega poslovanja, ki predstavlja najpomembnejšo storitev informacijske družbe, je Slovenija zakonsko uredila z Zakonom o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu, sprejetim junija 2000 (UL RS 57/00). Zakon je eden izmed temeljev za urejeno izvajanje e-poslovanja in je usklajen z evropsko zakonodajo. Gre za povsem novo področje poslovanja gospodarskih subjektov, ki doslej še ni bilo zakonsko urejeno. Eden najpomembnejših ciljev zakona je spodbuditi in nikakor ne ovirati hitrega tehnološkega razvoja elektronskega poslovanja kot najpomembnejše storitve informacijske družbe. Država želi z njim odstraniti vse normativne ovire za elektronsko poslovanje in še posebej poudariti izenačitev zanesljivih elektronskih oblik s klasično papirno obliko ter

*Zakon o
e-poslovanju
in e-podpisu*

⁵ Za dokončno harmonizacijo slovenskega pravnega reda z evropskim je potrebno izdati okoli 20 podzakonskih aktov, od tega jih je bilo do konca leta 2001 sprejetih 16.

⁶ S 1. januarjem 2002 je bila formalno razvezana lokalna zanka na področju fiksne telefonije.

izenačitev varnih in zanesljivih elektronskih podpisov (tehnologija digitalnega podpisa) z lastnoročnim podpisom.

Zakon definira elektronsko poslovanje kot poslovanje v elektronski obliki na daljavo z uporabo informacijske in komunikacijske tehnologije. Vzpostavlja jasna in predvidljiva pravila za izmenjavo elektronskih sporočil ter pravila za uporabo elektronskega podpisa in delovanje overiteljev elektronskega podpisa. Prav tako zakon zagotavlja usklajenost slovenske pravne ureditve elektronskega poslovanja s podobno tujo, predvsem evropsko in mednarodno ureditvijo, ter tako omogoča mednarodno priznavanje elektronskih podpisov.

Poleg regulative na področju e-poslovanja je za razvoj informacijske družbe ključnega pomena tudi področje intelektualne lastnine. Pravice s področja intelektualne lastnine kot na primer patenti, blagovne znamke (vključno z domenami, znamkami storitev), avtorske pravice, predstavljajo za panogo informacijsko-komunikacijskih tehnologij pomembno sredstvo povečevanja konkurenčne sposobnosti. Kot članica Svetovne trgovinske organizacije Slovenija v celoti spoštuje pravice s področja intelektualne lastnine. V letu 2001 je sprejela dopolnitve Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (UL RS 30/01), ki je sedaj v celoti usklajen s priporočili Svetovne organizacije za intelektualno lastnino (World Intellectual Property Organization – WIPO), konec leta 2001 pa je stopil v veljavo tudi nov Zakon o industrijski lastnini (UL RS 45/01).

Področje intelektualne lastnine

Pogajalsko izhodišče za področje Telekomunikacije in informacijske tehnologije

Izpolnjevanje zavez iz pogajalskih izhodišč

3.3 Pogajalska izhodišča RS za vstop v Evropsko unijo

Telekomunikacije so v okviru pogajanj z Evropsko unijo vključene v Področju 19 – Telekomunikacije in informacijske tehnologije^{7,8}. Republika Slovenija je pogajalsko izhodišče za to področje oddala 11.9.1998 oziroma 9.6.2000 za pravni red EU, sprejet med 1.3.1998 in 31.12.1999. Trenutno so pogajanja na tem področju začasno zaključena⁹.

Slovenija v pogajalskem izhodišču v celoti sprejema pravni red Evropske unije in ne zahteva prehodnih obdobj ali izjem¹⁰. Med oddajo pogajalskih izhodišč slovenski pravni red na tem področju še ni bil v celoti usklajen z evropskim. Slovenija se je zavezala, da ga bo v celoti uskladila s sprejetjem zakona o telekomunikacijah do konca leta 2000 in ga popolnoma uveljavila s sprejetjem sekundarne zakonodaje do konca leta 2001. Prav tako naj bi do konca leta 2000 reorganizirala Upravo RS za telekomunikacije v neodvisni regulatorni organ.

Kot izhaja iz predhodnih poglavij, je Slovenija izpolnila že večino zavez iz obeh navedenih pogajalskih izhodišč. Aprila 2001 je sprejela novi Zakon o telekomunikacijah, ki je v celoti usklajen z evropskim pravnim redom na tem področju. Prav tako je bila v letu 2001 ustanovljena tudi

⁷ Pogajanja med Slovenijo in Evropsko unijo potekajo v 31-ih delovnih skupinah.

⁸ Področje 19 – Telekomunikacije in informacijske tehnologije poleg dejavnosti telekomunikacij vključuje tudi poštno dejavnost.

⁹ V pogajanjih z Evropsko unijo velja načelo, da ni nič zaključeno, dokler ni vse zaključeno, zato se za stanje poglavja, za katerega je Unija sprejela pogajalsko izhodišče države kandidatke, uporablja izraz »časno zaprto poglavje«.

¹⁰ Prehodna obdobja lahko zahteva država kandidatka za prilagoditev pravnemu redu Evropskih skupnosti še po predvidenem pristopu, lahko pa jih zahteva tudi Evropska unija. Izjeme zahteva država kandidatka za trajen odmik od pravnega reda Evropskih skupnosti in so možne le v posebnih primerih.

Agencija RS za telekomunikacije kot neodvisni regulatorni organ. Slovenija mora za dokončno izpolnitev zavez na tem področju sprejeti še nekaj podzakonskih aktov za popolno uveljavitev Zakona o telekomunikacijah.

Čeprav je Slovenija v tem trenutku tako rekoč že v celoti harmonizirala področno zakonodajo z evropsko, pa velja opozoriti, da še ni opravljen pregled usklajenosti slovenske zakonodaje s pravnim redom, ki je bil sprejet od 31.12.1999 dalje. Evropska unija je namreč julija 2000 na osnovi sklepov lizbonskega srečanja poslala v postopek za sprejem paket petih direktiv, ki so usmerjene v nadaljnjo liberalizacijo in deregulacijo informacijske infrastrukture in storitev, na kar se bo morala Slovenija hitro odzvati, da bo zaključila pogajanja do konca leta 2002. Prav tako ni moč zanemariti opozoril Evropske unije, da morajo države kandidatke poleg harmonizacije zakonodaje tudi samoiniciativno poskrbeti za večjo informacijsko in organizacijsko učinkovitost javne uprave. To naj bi Slovenija deloma zagotovila s Strategijo e-poslovanja v javni upravi RS za obdobje od leta 2001 do leta 2004, ki pa je še v pripravi.

4. STANJE NA PODROČJU INFORMACIJSKE DRUŽBE V SLOVENIJI

V poglavju o stanju informacijske družbe v Sloveniji podajamo v prvem delu analizo sektorja informacijsko - komunikacijskih tehnologij v obdobju od leta 1995 do leta 2000, kjer to dopušča primerljivost podatkov, pa so dodane tudi primerjave z nekaterimi državami OECD. V drugem delu sledi pregled dosedanjega razvoja na področju informacijske družbe s pomočjo indikatorjev, ki nam omogočajo tudi primerjavo Slovenije z državami Evropske unije ter skupino kandidatov za članstvo v EU.

4.1 Informacijsko - komunikacijske dejavnosti v obdobju 1995 –2000

Informacijsko-komunikacijske dejavnosti sodijo med najpropulzivnejše dejavnosti razvitih gospodarstev. Poleg neposrednega vpliva, ki zadeva krepitev deleža dejavnosti z visoko dodano vrednostjo, je pomemben predvsem njihov posredni vpliv na gospodarsko rast preko povečevanja produktivnosti ostalih sektorjev gospodarstva. Da bi lahko opredelili pomen teh dejavnosti v slovenskem gospodarstvu ter hkrati zagotovili mednarodno primerljivost podatkov, smo uporabili OECD definicijo sektorja informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT sektor). Po njej se v sektor IKT uvrščajo tiste predelovalne dejavnosti, katerih proizvodi so namenjeni za obdelavo informacij in komunikacijo, vključno s prenosom in prikazom, za zaznavanje, merjenje in/ali beleženje fizičnih pojavov ter nadzor fizičnega procesa pa uporabljajo elektronski način. V sektor IKT se uvrščajo tudi storitvene dejavnosti, in sicer tiste, ki z elektronskimi sredstvi opravljajo funkcijo obdelave informacij in komunikacijo (Measuring the ICT Sector, OECD, str. 7). V analizo sektorja IKT smo tako uvrstili v spodnji tabeli navedene dejavnosti Standardne klasifikacije dejavnosti.

OECD definicija sektorja informacijsko-komunikacijskih tehnologij

Tabela 1: Dejavnosti klasifikacije SKD, ki se uvrščajo v sektor IKT

Šifra dejavnosti po SKD	SEKTOR INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJ
	Predelovalne dejavnosti:
300	Proizvodnja pisarniških strojev, računalnikov
313	Proizvodnja izoliranih električnih kablov, žic
321	Proizvodnja elektronk, drugih elektronskih komponent
322	Proizvodnja RTV oddajnikov, telefonskih, telegrafskih aparatov
323	Proizvodnja RTV sprejemnikov, dodatne opreme
331	Proizvodnja medicinske, kirurške, ortopedske opreme
	Storitve:
5164	Trgovina na debelo s pisarniški stroji in računalniško opremo
7133	Dajanje pisarniške in računalniške opreme v najem ¹
642	Telekomunikacije
72	Obdelava podatkov, podatkovne baze in s tem povezane dejavnosti

Vir: OECD, Measuring the ICT Sector.

Opomba: ¹ V Sloveniji v razred 7133 klasifikacije SKD ni uvrščena nobena gospodarska družba.

V letu 2000 je v sektorju IKT delovalo 1,287 gospodarskih družb, ki so skupaj zaposlovale 16,815 zaposlenih. Čeprav področje predstavlja le 3.6-odstotni delež v celotni zaposlenosti gospodarskih družb v Sloveniji (3.2% po številu gospodarskih družb), ustvari kar 6% celotne dodane vrednosti vseh gospodarskih družb, kar je za 1.7 strukturne točke več kot v letu 1995. To pomeni, da je produktivnost dela informacijsko-komunikacijskih dejavnosti v primerjavi z gospodarskim povprečjem relativno visoka. V letu 2000 je tako dodana vrednost na zaposlenega v informacijsko-komunikacijskih dejavnostih znašala 7,309 tisoč SIT (samo v telekomunikacijah 14,320 tisoč SIT), kar je za 67% višje od povprečne dodane vrednosti na zaposlenega v celotnem gospodarstvu oz. za 73% glede na povprečje predelovalnih dejavnosti.

V primerjavi z Evropsko unijo sta v Sloveniji tako delež zaposlenih v sektorju IKT kot njegov gospodarski pomen manjša. Po zadnjih razpoložljivih podatkih za EU, ki se nanašajo na leto 1997, je bil delež zaposlenih v sektorju IKT v celotnem podjetniškem sektorju 3.9-odstoten (v Sloveniji¹¹ leta 1997 2.9-odstoten), k skupno ustvarjeni dodani vrednosti pa je prispeval 6.4% (v Sloveniji leta 1997 5%). Po teh podatkih Slovenija prehiteva Češko po deležu v dodani vrednosti, zaostaja pa v deležu sektorja IKT v skupni zaposlenosti (gl. sliko 1), iz česar bi lahko sklepali, da IKT sektor v Sloveniji dosega višjo produktivnost. Močno pa Slovenija zaostaja za Madžarsko, ki se po merilih OECD s 5.7% zaposlenih in 9.2% dodane vrednosti, ustvarjene v sektorju IKT (podatki za leto 1997), uvršča med visoko intenzivne države na področju informacijsko-komunikacijskih tehnologij ter po obeh kazalcih presega tudi povprečje držav OECD.

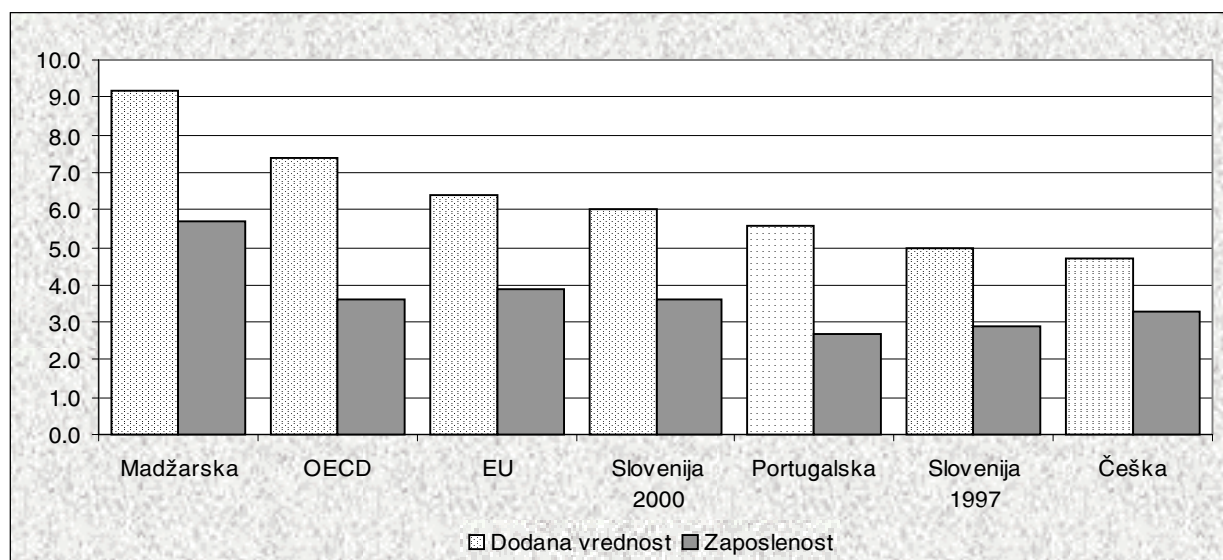
Za sektor informacijsko - komunikacijskih tehnologij v Sloveniji je v zadnjih letih značilna relativno visoka rast. Število gospodarskih družb se je v obdobju od 1995 do 2000 povečalo za 63%, število zaposlenih pa za 39%. Večina rasti izhaja iz storitvenega dela sektorja informacijsko -

Pomen sektorja IKT v slovenskem gospodarstvu...

...in primerjava z nekaterimi članicami OECD

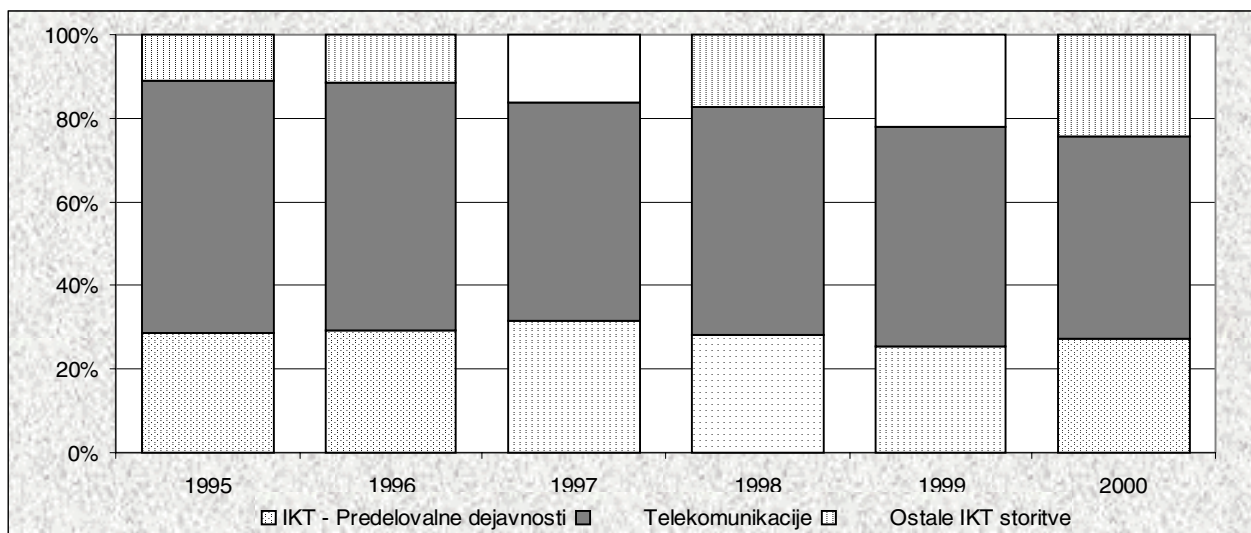
Pomen storitev v sektorju IKT

Slika 1: Delež zaposlenih in dodane vrednosti sektorja IKT v podjetniškem sektorju¹ v Sloveniji in izbranih državah OECD leta 1997



Vir: OECD: Measuring the ICT Sector, 2001 (za države OECD); lastni preračuni na osnovi podatkov APP (za Slovenijo).
Opomba: ¹za Slovenijo delež gospodarskih družb sektorja IKT v vseh gospodarskih družbah.

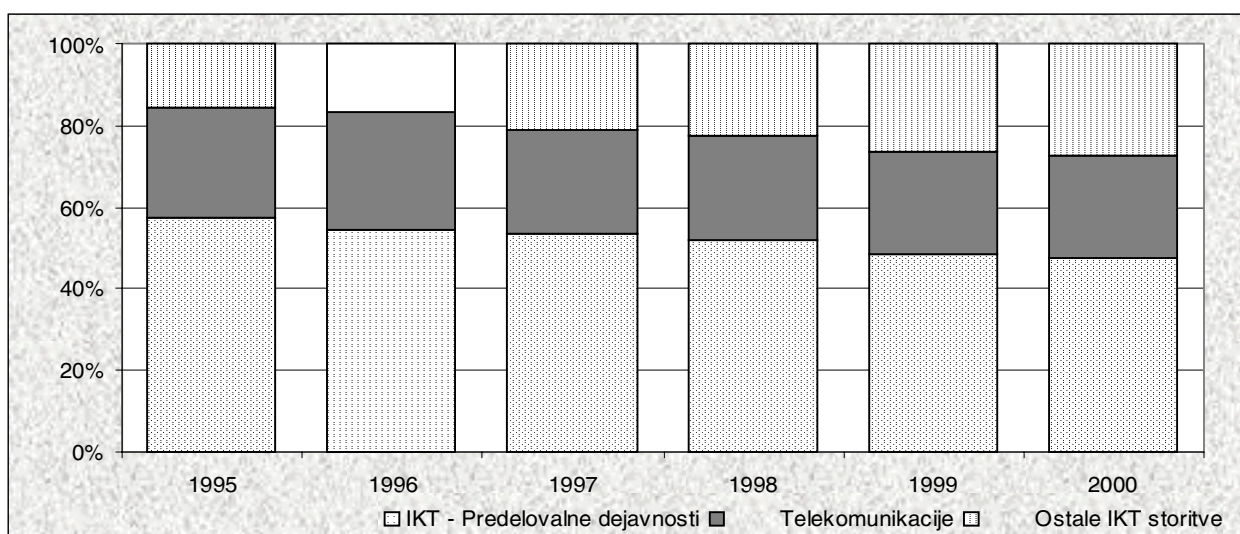
¹¹ Za Slovenijo se podatki nanašajo na delež gospodarskih družb IKT sektorja v vseh gospodarskih družbah.

Slika 2: Struktura sektorja informacijsko-komunikacijskih dejavnosti po dodani vrednosti v Sloveniji

Vir: APP in lastni izračuni na osnovi podatkov APP.

komunikacijskih tehnologij, ki predstavljajo tudi največji del področja po ustvarjeni dodani vrednosti (gl. sliko 2). Na področju telekomunikacijskih storitev se je v letih od 1995 do 2000 število gospodarskih družb povečalo za 247%, število zaposlenih za 28%, delež v dodani vrednosti pa za 0.3 strukturne točke. Na področju ostalih storitvenih dejavnosti IKT beležimo v istem obdobju 96-odstotno rast števila gospodarskih družb, 147-odstotno rast števila zaposlenih in povečanje deleža v dodani vrednosti za 1 strukturno točko.

Za storitveni del sektorja IKT so v obdobju zadnjih šestih let značilni tudi nadpovprečni rezultati poslovanja, ki se kažejo v relativno visokih stopnjah donosnosti in produktivnosti dela tako v primerjavi s povprečjem predelovalnih dejavnosti kot tudi v primerjavi s povprečjem širšega področja dejavnosti, v kamor se uvrščajo po Standardni klasifikaciji dejavnosti¹². Vendar pa podatki kažejo na poslabševanje poslovnih

Slika 3: Struktura sektorja informacijsko-komunikacijskih dejavnosti po številu zaposlenih v Sloveniji

Vir: APP in lastni izračuni na osnovi podatkov APP.

¹² Področje dejavnosti G – Trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe, področje dejavnosti I – Promet skladiščenje in zveze, področje dejavnosti K – nepremičnine, najem in poslovne storitve.

rezultatov proti koncu obravnavanega obdobja, zlasti v letu 2000. V okviru ostalih storitev IKT se je v letu 2000 neto čisti dobiček poslovnega leta prvič nominalno znižal, kar se je odrazilo v nižji donosnosti prodaje (od 4.4% v letu 1999 na 3.6% v letu 2000), ki se sicer vse od leta 1996 povečuje. Poslabšanje je pričakovano, saj sledi izredno uspešnemu letu, povezanemu z vplivom povečanih nakupov računalniške opreme zaradi negotovosti, povezanih z milenijskim hroščem, in zaradi uvedbe davka na dodano vrednost. Uspešnost poslovanja je bila v letu 2000 sicer še vedno boljša kot v letu 1998, nadaljnje izboljševanje poslovnih rezultatov pa je v obdobju zasičenosti domačega trga s klasičnimi računalniškimi storitvami in svetovne računalniške krize večinoma povezano s sposobnostjo podjetij, da se preusmerijo k ponudbi storitev z višjo dodano vrednostjo povečajo izvozno usmerjenost.

Rezultati poslovanja t.i. ostalih storitvenih dejavnosti sektorja IKT

Tabela 2: Nekateri kazalci poslovanja gospodarskih družb v sektorju IKT

SKD	Dejavnosti sektorja IKT	Neto čisti dobiček/izguba ¹ , v mio SIT			Donosnost prodaje, v %		
		1995	1999	2000	1995	1999	2000
300	Proizv. pisarniških strojev, računalnikov	99	506	505	0.6	1.5	1.6
313	Proizv. izoliranih elektič. kablov, žic	79	93	94	22.3	5.5	6.6
321	Proizv. elektronk, drug. elektr. komponent	-86	574	1569	-0.8	2.1	4.5
322	Proizv. RTV oddajnikov, telef., teleg. apar.	-1086	1274	1740	-4.8	3.2	3.8
323	Proizv. RTV sprejemnikov, dodat. opreme	-199	77	11	-2.6	0.7	0.1
331	Proizv. medic., kirurške, ortoped. opreme	-428	-74	-56	-16.4	-2.1	-1.3
5164	Trg. na debelo s pisar. stroji, rač. opremo	43	1025	863	1.3	4.0	3.4
642	Telekomunikacije	3200	9984	4197	7.2	7.5	2.6
72	Obdelava podat., pod. baze in povez. dej.	126	2975	2895	0.7	4.5	3.7

SKD	Dejavnosti sektorja IKT	Dodana vrednost / zap., v 000 SIT			Izvozna usmerjenost ² , v %		
		1995	1999	2000	1995	1999	2000
300	Proizv. pisarniških strojev, računalnikov	2907	4474	4764	3.7	7.5	9.9
313	Proizv. izoliranih elektič. kablov, žic	2714	3480	4179	78.4	78.3	75.5
321	Proizv. elektronk, drug. elektr. komponent	1706	2748	3305	53.2	72.0	75.8
322	Proizv. RTV oddajnikov, telef., teleg. apar.	2354	5720	6917	54.9	32.2	51.3
323	Proizv. RTV sprejemnikov, dodat. opreme	1526	2513	3501	66.3	76.3	86.7
331	Proizv. medic., kirurške, ortoped. opreme	1257	2167	2496	51.0	55.7	55.2
5164	Trg. na debelo s pisar. stroji, rač. opremo	3445	5421	6091	0.1	5.5	8.5
642	Telekomunikacije	8871	14370	14320	8.8	6.4	5.6
72	Obdelava podat., pod. baze in povez. dej.	2759	5813	6499	9.5	14.0	16.1

Vir: APP in lastni izračuni na osnovi podatkov APP.

Opombi: ¹ razlika med čistim dobičkom in čisto izgubo poslovnega leta, ² delež prihodkov od prodaje, ustvarjenih na tujih trgih, v vseh prihodkih od prodaje.

Mnogo bolj so se v letu 2000 že drugo leto zapored poslabšali poslovni rezultati v telekomunikacijah. Poslovni prihodki so se pospešeno povečevali v obdobju od 1997 do 1999, kar je mogoče povezovati z liberalizacijo telekomunikacijskih storitev, pogojenih z uporabo radio-frekvenčnega spektra, z Zakonom o telekomunikacijah iz leta 1997. Njihova rast se je nekoliko upočasnila v letu 2000, verjetno zaradi postopnega upočasnjevanja rasti števila uporabnikov mobilnih telefonov. Vendar pa relativno hitro rast poslovanja v zadnjih letih spremlja še hitrejša rast stroškov (vmesna poraba), to pa se odraža v nižjih dobičkih iz poslovanja in upočasnjevanju rasti dodane vrednosti. Na zmanjševanje celotnega

Rezultati poslovanja storitev s področja telekomunikacijskih dejavnosti

*Rezultati
poslovanja
predelovalnih
dejavnosti,
uvrščenih v
sektor IKT*

dobička pa so vplivali tudi višji odhodki od financiranja, zlasti stroški obresti, ki so predvsem odraz povečanega kratkoročnega zadolževanja¹³.

Čisti dobiček poslovnega leta se je tako znižal od 11,320 mio SIT v letu 1998 na 9,984 mio SIT v letu 1999 in 4,197 mio SIT v letu 2000, donosnost prodaje pa od 12.2% v letu 1998 na 7.5% v letu 1999 oziroma na 2.6% v letu 2000. Upočasnila se je tudi rast dodane vrednosti, tako da se je delež telekomunikacij v dodani vrednosti vseh gospodarskih družb v letu 2000 znižal za 0.2 strukturne točke. Za nadaljnjo rast in razvoj sektorja je nujno potrebno dokončati deregulacijo telekomunikacijske panoge. Zakonsko podlago za popolno liberalizacijo telekomunikacij sicer predstavlja leta 2001 sprejeti Zakon o telekomunikacijah, vendar pa je treba opozoriti, da je za njegovo izvajanje treba sprejeti še nekaj podzakonskih aktov. Poleg liberalizacije je za učinkovito deregulacijo sektorja pomembna tudi čimprejšnja privatizacija prevladujočega operaterja na trgu.

Za proizvodni del sektorja IKT je v obdobju od 1995 do 2000 značilna manj dinamična rast kot za storitve: število zaposlenih se je povečalo za 14.5%, število gospodarskih družb pa zmanjšalo za 5.2%. Podobno kot za storitve IKT je tudi za proizvodnjo v analiziranem petletnem obdobju značilna nadpovprečna rast dodane vrednosti (delež v dodani vrednosti vseh gospodarskih družb se je povečal za 0.4 strukturne točke). Kljub temu pa proizvodni del sektorja IKT v primerjavi s storitvami IKT dosega za več kot polovico nižjo dodano vrednost na zaposlenega (gl. tabelo), ki rahlo zaostaja tudi za povprečjem predelovalnih dejavnosti ter za povprečjem vseh gospodarskih družb. Poslovni rezultati, če jih merimo z donosnostjo prodaje, so glede na povprečje predelovalnih dejavnosti oziroma vseh gospodarskih družb ugodnejši, zaostajajo pa za tistimi v storitvah IKT (gl. tabelo). Pomembna razlika med storitvenim in proizvodnim delom IKT sektorja je tudi v izvozni usmerjenosti, ki je v proizvodnji informacijsko-komunikacijskih tehnologij relativno visoka in se je od leta 1995 povečala za več kot 10 strukturnih točk (od 41.8% v letu 1995 na 52.6% v letu 2000), čeprav v Sloveniji izvozimo le 9% vseh storitev IKT, kar je približno toliko kot leta 1995.

V okviru proizvodnega dela sektorja IKT največ dodane vrednosti (skoraj tri četrtine) ustvarijo v proizvodnji telekomunikacijske opreme (SKD 32.2) ter v proizvodnji elektronk in drugih elektronskih komponent (SKD 32.1). Proizvodnja telekomunikacijske opreme izstopa tudi po ustvarjeni dodani vrednosti na zaposlenega, kjer je s skoraj 7 mio SIT na zaposlenega hkrati edina v okviru proizvodnje IKT, ki presega povprečje predelovalnih dejavnosti oziroma podjetniškega sektorja po tem kazalcu. Nadpovprečno donosnost prodaje pa razen v proizvodnji telekomunikacijske opreme dosegajo tudi v proizvodnji izoliranih električnih kablov in žic (SKD 31.3) ter v proizvodnji elektronk in drugih elektronskih komponent. Ostale dejavnosti v okviru proizvodnega dela sektorja IKT dosegajo podpovprečno produktivnost in donosnost.

Zaključimo lahko, da je v obdobju 1995–2000 za sektor informacijsko - komunikacijskih tehnologij značilna zelo dinamična rast. Večina rasti izhaja

¹³ Delež kratkoročnih obveznosti v virih sredstev je sicer relativno nizek (19.7% v letu 2000), vendar se je v obdobju zadnjih dveh let povečal za 6.6 strukturne točke (v obdobju od 1995 do 2000 za 6.4 strukturne točke). Delež celotnega dolga v virih sredstev pa je lani znašal 40.2%, kar je za 12.5 strukturne točke več kot leta 1995 oziroma za 8.8 strukturne točke več kot leta 1998.

iz storitvenega dela dejavnosti, ki predstavlja tudi največji del analiziranega področja po ustvarjeni dodani vrednosti. Najhitreje se krepi pomen storitev s področja računalništva. Storitve IKT beležijo v zadnjih šestih letih tudi nadpovprečne rezultate poslovanja, ki pa se v zadnjih dveh letih poslabšujejo. Najhitrejše umirjanje poslovnih rezultatov je značilno za področje telekomunikacij. Precej manj dinamično rast kot v storitvah so v analiziranem obdobju zabeležili v proizvodnji informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki predstavlja po ustvarjeni dodani vrednosti le dobro četrtno, po številu zaposlenih pa skoraj polovico celotnega sektorja IKT. Produktivnost, merjena z dodano vrednostjo na zaposlenega, je tako v povprečju v proizvodnji nižja kot v storitvah, hkrati pa tudi rahlo zaostaja za povprečjem predelovalnih dejavnosti in za povprečjem gospodarskih družb. Izjema je proizvodnja telekomunikacijske opreme, ki je v letu 1995 po dodani vrednosti na zaposlenega sodila v povprečje gospodarstva, po podatkih za leto 2000 pa ga je presegla že za skoraj 60%.

4.2 Indikatorji razvoja informacijske družbe

Kot smo nakazali že v uvodu, je opredelitev pojma informacijske družbe precej nejasna, zato imamo pri merjenju tega pojava tudi precej težav, kar postaja zelo aktualno šele v zadnjem desetletju z razcvetom interneta, elektronskega poslovanja in mobilne telefonije. Indikatorji informacijske družbe tako običajno kažejo obseg uporabe računalnikov, mobilne telefonije, interneta in elektronskega poslovanja. Med osnovnimi indikatorji, za katere so na voljo tudi podatki za Slovenijo, se tako najpogosteje navajajo: število osebnih računalnikov, število uporabnikov interneta, število strežnikov, število mobilnih telefonov ter obseg e-poslovanja. Pri tem je potrebno opozoriti, da gre pri omenjenih podatkih največkrat za ocene, ki se med različnimi viri pogosto tudi bistveno razlikujejo, zato je potrebne precej pazljivosti zlasti pri mednarodnih primerjavah podatkov.

Število aktivnih uporabnikov interneta (aktivni uporabniki so tisti, ki uporabljajo internet vsaj enkrat tedensko) se je v Sloveniji v obdobju 1996-2001 povečalo za več kot šestkrat: leta 1996 je aktivno uporabljalo internet 3%, v letu 2001 pa že 19% celotne populacije. Po relativno visokih stopnjah rasti v prvih letih (v prvem letu za 100%, v drugem za 50%) se je rast števila uporabnikov interneta v naslednjih letih umirila v povprečju na manj kot 30% letno. Upočasnjevanje stopenj rasti z večanjem števila uporabnikov interneta se zdi sicer razumljivo, vendar pa primerjave z državami Evropske unije kažejo, da je tudi v tem obdobju mogoče dosegati visoke stopnje rasti penetracije interneta. Slovenija je tako še leta 1998 po tem kazalcu dosegala boljše rezultate kot nekatere članice EU in le rahlo zaostajala za povprečjem Evropske unije (EU 9.2%, Slovenija 9%), v naslednjih letih pa se je od evropskega povprečja že močno oddaljila: odstotek aktivnih uporabnikov interneta je v Evropski uniji v letu 2001 dosegel 31% (Flash Eurobarometer, februar 2001) v Sloveniji pa 19%. Rast uporabe interneta pa se ne upočasnjuje le glede na EU pač pa tudi v primerjavi z nekaterimi kandidatkami za članstvo v EU. Slovenija sicer po deležu uporabnikov interneta še vedno močno presega povprečje teh držav (5.5% v letu 2000), vendar pa je v letu 2000 (zadnje leto, za katero so razpoložljivi mednarodno primerljivi podatki) že močno zaostala za Estonijo, s katero si je v letu 1999 takorekoč še delila prvo mesto v skupini, zaostala pa je tudi za Ciprom (gl. sliko 4).

*Osnovni
indikatorji
razvoja
informacijske
družbe*

*Število aktivnih
uporabnikov
interneta*

Podatki o deležu gospodinjstev, ki imajo dostop do interneta, kažejo, da je upočasnjena rast uporabe interneta v zadnjih letih velikokrat posledica šibke rasti dostopa do interneta od doma, kjer je Slovenija še pred nekaj leti presegala evropsko povprečje, v letu 2000 pa je za njim že zaostala (Slovenija 21%, EU 28%).

Tabela 3: Nekateri kazalci rabe interneta v Sloveniji

Delež, v %	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Delež aktivnih ¹ uporabnikov interneta v celotni populaciji	3	6	9	11	14	19
Dostop do interneta:						
Gospodinjstva ²	3	8	9	15	21	-
Mala podjetja ²	7	31	57	77	88	-
Srednje velika podjetja ²	16	37	69	89	97	-
Velika podjetja ²	25	53	82	96	99	-

Vir: RIS.

Opombi: ¹ aktivni uporabniki so tisti, ki uporabljajo internet vsaj enkrat tedensko, ² delež gospodinjstev / malih, srednjih oziroma velikih podjetij v vseh gospodinjstvih / malih, srednjih oziroma velikih podjetjih.

Relativno visoko rast števila uporabnikov interneta v Evropski uniji je mogoče povezati z ukrepi aktivne politike razvoja informacijske družbe v zadnjih letih. Razkorak med Slovenijo in EU, ki se je pojavil v zadnjem obdobju, zelo verjetno opozarja na to, da mi z načrtnim spodbujanjem razvoja informacijske družbe kasnimo. S sprejetjem okvirne zakonodaje, ustanovitvijo neodvisnega regulatornega organa za telekomunikacije ter Ministrstva za informacijsko družbo, pristojnega za vodenje politike na tem področju, sledi Slovenija usmeritvam Strategije gospodarskega razvoja Slovenije 2001–2006 (SGRS), katerih cilj je zmanjšati zaostanek za EU na področju razvitosti informacijske družbe. Slovenija že uvaja informatizacijo nekaterih področij (zdravstvo, državna uprava, e-šole, bančništvo), vendar pa je za doseganje optimalnih učinkov uvajanja informacijske družbe potreben celovit pristop v obliki nacionalne strategije in akcijskega načrta, kjer za EU še precej zaostajamo. Prvi korak na tem področju je bil narejen s sprejetjem Akcijskega načrta eEurope Plus (maj 2001), s katerim naj bi države kandidatke za vstop v EU, tudi Slovenija, sledile evropskemu vzorcu načrtnega spodbujanja razvoja informacijske družbe.

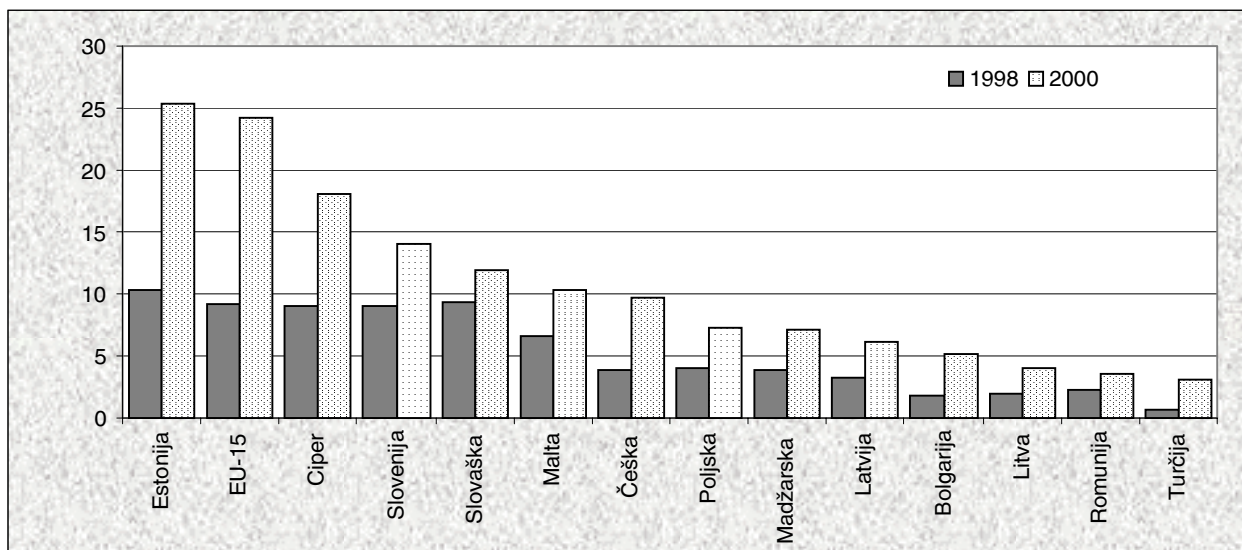
Raziskava o digitalnem razkoraku v Sloveniji (Vehovar, Vukčević, 2001) navaja med najpomembnejšimi dejavniki dostopa do interneta od doma, ki je prvi pogoj za aktivno uporabo interneta¹⁴, stroške dostopa in opreme. S tega vidika je zelo pomembna čimprejšnja popolna uveljavitev sprejete zakonodaje, kar bi omogočilo povečanje konkurence na trgu in s tem znižanje stroškov. Projekcije RIS (Uporabniki interneta: projekcije, RIS) kažejo, da bi se v podobnih ugodnih okoliščinah kot v EU (proaktivna državna politika, nizke cene telekomunikacij) v Sloveniji leta 2006 delež aktivnih uporabnikov interneta v populaciji povečal na okoli 65%, v skrajno neugodnih okoliščinah pa bi bila penetracija interneta le okoli 40-odstotna.

Podatki o številu osebnih računalnikov na 100 prebivalcev kažejo za Slovenijo ugodnejšo sliko. Po podatkih RIS-a je bilo v Sloveniji leta 2000

Število osebnih računalnikov

¹⁴ Tri četrtine aktivnih uporabnikov interneta ima dostop od doma (Vehovar, Vukčević, 2001).

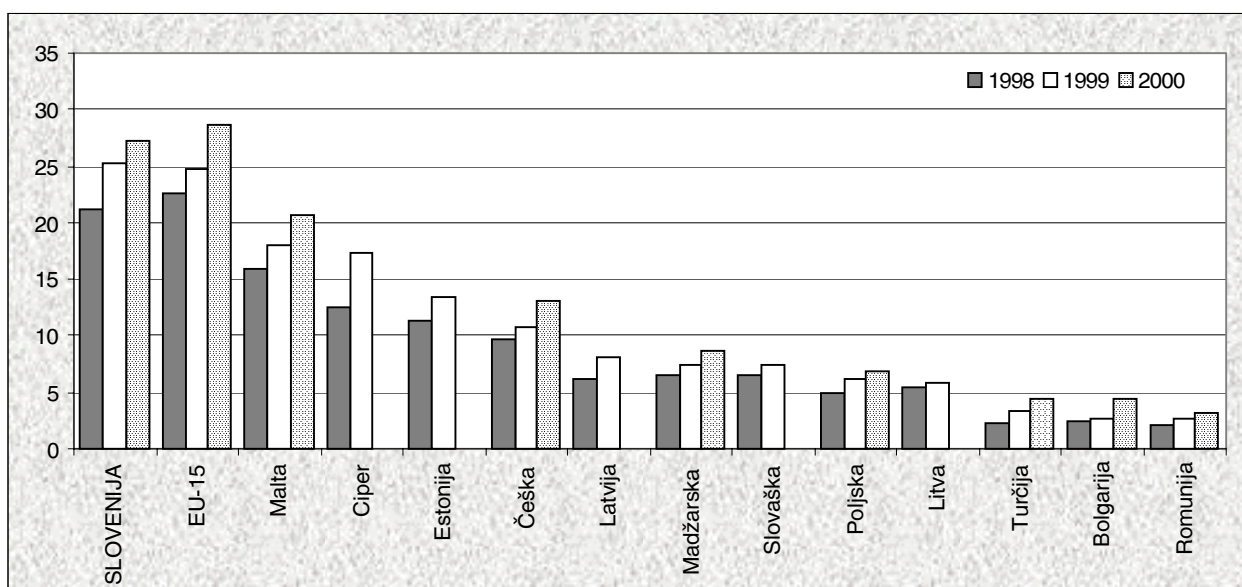
Slika 4: Število uporabnikov interneta – primerjava Slovenije s kandidatkami za članstvo v Evropski uniji in Evropsko unijo



Vir: RIS, Eurostat, Statistics in Focus, Information Society Statistics, Theme 4-37/2001.

27 osebnih računalnikov na 100 prebivalcev, kar pomeni skoraj 30% več kot leta 1998 (za predhodna leta ne razpolagamo s podatki), ko je bilo na 100 prebivalcev 21 osebnih računalnikov. Slovenija po tem kazalcu presega vse kandidatke za članstvo v EU, ki so imele leta 1999 v povprečju 5 računalnikov na 100 prebivalcev, kar je daleč za povprečjem EU, kamor se je s 25-imi računalniki na 100 prebivalcev tega leta uvrščala Slovenija (okoli evropskega povprečja se je vrednost za Slovenijo gibala tudi leta 2000; gl. sliko 5). Analize Eurostata (Eurostat, 2001) kažejo, da število osebnih računalnikov na 100 prebivalcev močno korelira z bruto domačim proizvodom na prebivalca. To postavlja vrednost indikatorja za Slovenijo še v ugodnejšo luč, saj precej presega vrednosti v tistih članicah EU, ki so po BDP per capita primerljive s Slovenijo (Grčija – 6 računalnikov na 100

Slika 5: Število osebnih računalnikov na 100 prebivalcev – primerjava Slovenije s kandidatkami za članstvo v Evropski uniji in Evropsko unijo



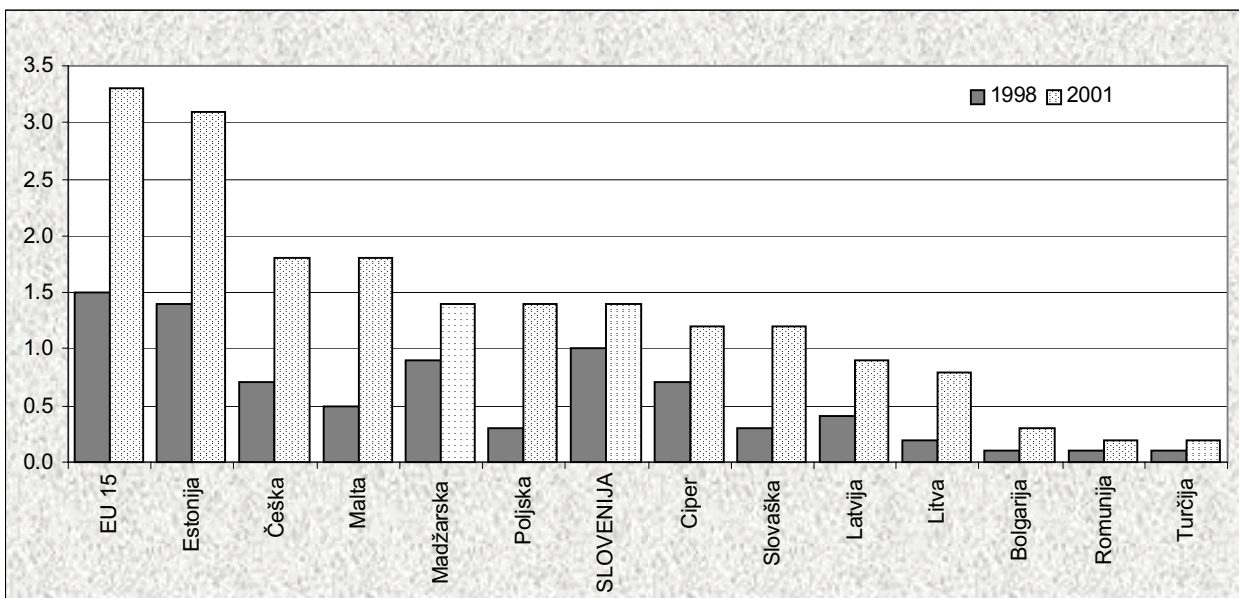
Vir: RIS, Eurostat: Statistics in Focus, Information Society Statistics, Theme 4-6/2001, 4-37/2001.

Število strežnikov

prebivalcev v letu 1999, Portugalska – 9), pa tudi v nekaterih drugih članicah (Španija – 12, Italija – 19, Francija – 22).

Informacijsko družbo pogosto merimo tudi s številom strežnikov na 100 prebivalcev, ki pa je z metodološkega vidika zelo problematičen indikator. Po oceni strokovnjakov (Remec, Vehovar, 1999) je v Sloveniji število strežnikov podcenjeno, v nekaterih drugih državah pa tudi precenjeno. Zelo zgovorno o tem je že samo dejstvo, da so v Sloveniji v štetje zajeti le tisti strežniki, ki so vključeni v domeno si, izključeni pa so vsi strežniki, ki delujejo pod domenami org, com, net. Podatki o številu strežnikov kažejo strmo rast v obdobju 1995-1998, nato pa se je njihova rast močno umirila. Z 1.4 strežnika na 100 prebivalcev v letu 2001 Slovenija precej zaostaja za povprečjem EU (3.3 v letu 2001), pa tudi za nekaterimi srednje- in vzhodnoevropskimi državami (Estonija – 3.1, Češka – 1.8), kar je najverjetneje tudi odraz zgoraj omenjenih metodoloških pomanjkljivosti.

Slika 6: Število strežnikov na 100 prebivalcev – primerjava Slovenije s kandidatki za članstvo v Evropski uniji in Evropsko unijo

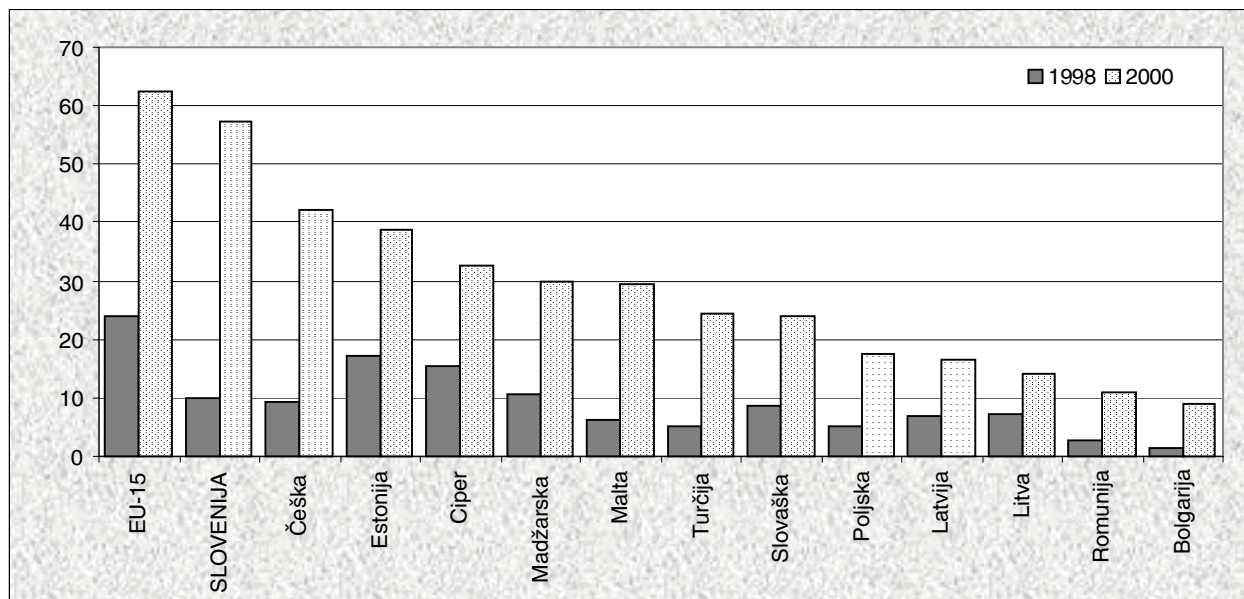


Vir: Eurostat: Statistics in Focus, Information Society Statistics, Theme 4-37/2001.

Število varnih strežnikov

Preko običajnih strežnikov informacije na internetu niso dobro varovane, zato se v zadnjem času vse bolj povečuje število tako imenovanih varnih strežnikov, ki vzpostavljajo varnost na nivoju povezave med dvema računalnikoma ali na nivoju samega dokumenta. Uporaba varnih strežnikov je tudi pomemben indikator razvitosti držav, najpogosteje pa varne strežnike uporabljajo banke in druge finančne institucije, izdajatelji kreditnih kartic, prodajalci programske opreme, vojska, vladni uradi ipd. (Varnost transakcij na internetu, RIS). V Sloveniji je bilo leta 1999 32 varnih strežnikov na milijon prebivalcev, kar je več kot dva in polkrat več kot leto pred tem in povsem primerljivo z razvitimi evropskimi državami. V Evropski uniji se je število varnih strežnikov v letu 1999 gibalo od 10 na Irskem in na Nizozemskem do 40 v Luksemburgu. Relativno visoka razvitost Slovenije v smislu gostote varnih strežnikov je v popolnem nasprotju s statistikami o številu strežnikov, ki postavljajo Slovenijo, najverjetneje zaradi zgoraj opisanih metodoloških neskladij, med precej manj razvite države. Razmeroma ugodno mednarodno uvrstitev Slovenije glede gostote varnih

Slika 7: Število mobilnih telefonov na 100 prebivalcev v letu 1999 – primerjava Slovenije s kandidatki za članstvo v Evropski uniji



Vir: Eurostat: Statistics in Focus, Information Society Statistics, Theme 4-37/2001, RIS (za Slovenijo).

strežnikov je mogoče pojasniti z informacijsko razvitimi podjetji¹⁵, velikim številom računalniško orientiranih uporabnikov in tudi precejšnjim delom javne uprave, ki izredno hitro absorbirajo nove tehnologije (Varnost transakcij na internetu, RIS).

Z razvojem telekomunikacij se v zadnjih letih zelo hitro povečuje tudi število mobilnih telefonov. Potem ko smo v letu 1995 imeli le približno 1 mobilni telefon na 100 prebivalcev, je bila v letu 2000 penetracija mobilnih telefonov kar 57-odstotna. Najbolj se je število mobilnih telefonov povečalo v letih od 1997 do 1999, kar sovpada z liberalizacijo telekomunikacijskih storitev, pogojenih z uporabo radiofrekvenčnega spektra, z Zakonom o telekomunikacijah iz leta 1997 in zmanjševanjem stroškov mobilne telefonije. V letu 2000 se je ob relativni zasičenosti trga z mobilnimi telefoni rast njihovega števila nekoliko upočasnila, vendar je bila še vedno visoka, in sicer skoraj 76-odstotna.

Po podatkih za leto 2000 je bila penetracija mobilne telefonije v Sloveniji najvišja med kandidatki za članstvo v EU in je s preko 57-imi mobilnimi telefoni na 100 prebivalcev za skoraj trikrat presegala povprečje v skupini (21.8%). Primerjava z Evropsko unijo v obdobju 1995-2000 pokaže, da se zaostanek Slovenije za Evropo zmanjšuje (gl. tabelo 4 in sliko 7).

Število mobilnih telefonov

Tabela 4: Število mobilnih telefonov na 100 prebivalcev v Sloveniji in EU

	1995	1997	1998	1999	2000
Slovenija	1.4	4.6	9.9	32.6	57.2
EU	5.7	14.1	24.1	39.1	62.6

Vir: RIS - Basic Information Society Indicators for Slovenia, <http://www.ris.org/si/ris2001/20011113.htm> (za Slovenijo), Eurostat, Statistics in Focus, Information Society Indicators, Theme 4-4/2001, 4-37/2001 (za EU).

¹⁵ Takorekoč 100% velikih in srednje velikih ter skoraj 90% majhnih podjetij ima dostop do interneta, več kot 60% velikih in srednje velikih podjetij ter skoraj 40% malih podjetij ima svojo spletno stran, okrog 30% podjetij pa tudi že sprejema oziroma uporablja elektronska naročila (RIS – Basic Information Society Indicators for Slovenia).

Kot kažejo osnovni indikatorji, je torej za drugo polovico devetdesetih let rejšnjega stoletja podobno kot za Evropo tudi za Slovenijo značilen relativno hiter razvoj informacijske družbe. Slovenija po večini kazalcev razvoja informacijske družbe močno prehiteva ostale kandidatke za članstvo v EU, relativno ugodno pa se uvršča tudi v primerjavi s povprečjem Evropske unije. Hitri razvoj informacijske družbe v Sloveniji do danes bi lahko pripisali močni vpetosti slovenskih podjetij v mednarodno menjavo, kar jim med drugim narekuje tudi uporabo sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, pa tudi računalniški orientiranosti velikega dela javne uprave vključno z izobraževalnim in zdravstvenim sistemom.

Če so bili to pomembni dejavniki prodiranja informacijske družbe v Sloveniji doslej, pa je potrebno opozoriti, da bo za nadaljnji razvoj (za razpršitev storitev informacijske družbe med prebivalstvom) vedno pomembnejša na eni strani preišljena strategija uvajanja informacijske družbe in na drugi strani izboljševanje cenovne dostopnosti informacijskih ter komunikacijskih proizvodov in storitev. Zato bi elementi e-družbe enakomernejše prodirali med prebivalstvo (namesto, da bi se razvijal le del prebivalstva), od česar bi v končni fazi imela koristi celotna družba. Upočasnjevanje rasti vrednosti nekaterih indikatorjev v primerjavi z EU, pa tudi za nekaterimi kandidatkami za članstvo v EU (npr. uporabe interneta) v zadnjem obdobju že opozarja, da Slovenija kasni na področju aktivne politike razvoja informacijske družbe.

5. ZAKLJUČEK

Za drugo polovico prejšnjega desetletja je značilen izjemno hiter razvoj informacijske družbe. Država lahko pri tem opravi pomembno vlogo na vsaj dveh področjih. Na eni strani lahko s primerno regulativo in politiko spodbuja razvoj in uporabo informacijsko-komunikacijskih tehnologij in s tem prispeva k povečevanju konkurenčnosti gospodarstva, na drugi strani pa je izjemnega pomena vloga države pri preprečevanju nastanka dvotirne družbe oziroma tako imenovanega informacijskega prepada.

Pregled evropskih usmeritev razvoja in regulative na tem področju kaže, da politika razvoja informacijske družbe v EU vključuje obe navedeni vlogi države, seveda pa hitri tehnološki razvoj zahteva nenehno prilagajanje regulative, čemur naj bi EU zadostila tudi s sprejetjem novega zakonodajnega paketa na področju telekomunikacij.

Slovenija je predvsem v zadnjem letu naredila pomembne premike na zakonodajnem in institucionalnem področju (liberalizacija telekomunikacij, ustanovitev Ministrstva za informacijsko družbo in neodvisnega regulatornega organa za področje telekomunikacij) ter začela postavljati temelje razvoja informacijske družbe (Strategija gospodarskega razvoja Slovenije, pristop k akcijskemu načrtu eEurope Plus). Vzporedno s kreiranjem nacionalne politike se odvija tudi vrsta drugih tako imenovanih e-projektov (informatizacija zdravstva, državne uprave, šolstva), ki skupaj z informacijsko dobro razvitimi podjetji prispevajo k hitremu razvoju informacijske družbe v zadnjih letih.

V primerjavi z državami kandidatkami za članstvo v EU se Slovenija po večini indikatorjev razvitosti informacijske družbe uvršča v sam vrh, po nekaterih indikatorjih pa je tudi zelo blizu povprečju Evropske unije. Kljub temu obstaja vrsta področij, kjer za EU še zaostajamo ali se od nje celo oddaljujemo. Z vidika nadaljnega razvoja je zato bistvenega pomena, da se zagotovi izvajanje že sprejete zakonodaje in njeno prilagajanje tehnološkim spremembam ter se čimprej izoblikuje jasna in konsistentna politika z natančno postavljenimi in merljivimi cilji, ki bodo omogočali spremljanje izvajanja politike in po potrebi njene morebitne korekcije. Informacijska družba bo namreč v končni fazi postala sestavni del vsake družbe, vendar pa bomo s spontanim razvojem (brez aktivne politike države) dosegli ta cilj bistveno počasneje oziroma, povedano drugače, brez aktivne vloge države bomo močno zaostali za državami, ki so se razvoja informacijske družbe lotile načrtno (s proaktivno državno politiko), kar se bo odrazilo na upočasnitvi celotnega gospodarskega razvoja.

LITERATURA

- Aleksič A.: Liberalizacija mednarodnih telekomunikacij in Slovenija. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1998.
- Banovec T.: Informacijska družba – makroekonomska določitev in uradna statistika. Statistični dnevi 1999: Elektronsko poslovanje in statistika, Radenci, 22. – 24. 11. 1999.
- Bošnjak M.: Deregulacija telekomunikacij v Republiki Sloveniji. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1997.
- Bučar M.: Razvojno dohitevanje z informacijsko tehnologijo. Ljubljana, 2001.
- Bučar M., Stare M.: Posledice in odzivi na prehod v storitveno (informacijsko) družbo, Ekspertiza v okviru projekta Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Ljubljana, 1999.
- Bučar M., Stare M.: Information Technology, Country Profile – Export Potential, Slovenia, Background paper presented on Regional Business Roundtable for Economies in Transition, Bled 2001.
- Davies Andrew: Telecommunication and Politics, The Decentralised Alternative. London, 1994.
- Filipčič M.: Prestrukturiranje telekomunikacij v Sloveniji. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1997.
- Hrovatin N. et al.: Regulacija trgov po vstopu Slovenije v Evropsko unijo, Raziskovalno delo za Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije, Ekonomska fakulteta, Raziskovalni center ekonomske fakultete, Ljubljana, 2000.
- Kramberger A., Vehovar V.: Periodizacija merjenja informacijske družbe. Statistični dnevi 1999: Elektronsko poslovanje in statistika, Radenci, 22. – 24. 11. 1999.
- Kuhar M., Vehovar V.: Indikatorji informacijske-telekomunikacijske tehnologije v Sloveniji in Evropski uniji, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, Projekt RIS. Ljubljana, 2001.
- Majone G.: Deregulation or Re-regulation. London, 1989.
- Measuring the ICT Sector, Information Society, OECD, <http://www1.oecd.org/dsti/sti/it/infosoc/>
- Nowotny K., Smith D. B., Trebing H. M.: Public Utility Regulation: The economic and social control of industry. Boston, 1989.
- Oblak D.: Privatizacija javnostoritvenih sektorjev v zahodni Evropi po letu 1985. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1996.
- PROMISE – Promotion of the Information Society in Europe. Intermediate programme evaluation. Report prepared for the European Commission by a panel of independent experts, januar 2000.
- Remec M., Vehovar V.: Informacijska družba in elektronsko poslovanje v Sloveniji. Statistični dnevi 1999: Elektronsko poslovanje in statistika, Radenci, 22. – 24. 11. 1999.
- Tomšič T.: Deregulacija telekomunikacij. Diplomsko delo, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, 1996.
- Vehovar V., Vukčević K.: Digitalni razkorak – Slovenija 2001, Fakulteta za družbene vede, Center za metodologijo in informatiko, Projekt RIS. Ljubljana, 2001.

VIRI

- Basic Information Society Indicators for Slovenia, Raba interneta v Sloveniji, <http://www.ria.org/si/ris2001/20011113.html>
- Communication from the Commission of 4 February 1998 to the Council, the European Parliament and Social Committee and the Committee of the regions: »The Globalisation of the Information Society: the need for strengthened international coordination«, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/124193.htm>.
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and Social Committee and the Committee of the regions: »The information society: from Corfu to Dublin: new priorities to be taken into account«, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/124171.htm>.
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 10 November 1999, New Technologies – Information Society, A new framework for electronic communications services, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/124216.htm>.
- Communication of 8 December 1999 on a Commission initiative for the special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000: e-Europe – An information society for all, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/124221.htm>.
- Directive 2000/31/ EC of the European Parliament and the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market (»Directive on electronic commerce«), Official Journal L 178, 17/07/2000 P. 0001 – 0016.

Nacionalni program razvoja telekomunikacij, Uradni list RS 23/2000

Pogajalsko izhodišče RS za Področje 19 – Telekomunikacije in informacijske tehnologije, <http://www.gov.si/ops/datoteke/pi/slo/19.doc>

Pogajalsko izhodišče RS za pravni red, sprejet v obdobju od 1.3. 1998 do 31.12.1999, za Področje 19 – Telekomunikacije in informacijske tehnologije, <http://www.gov.si/ops/datoteke/pi/slo/19.priloga.doc>

Proposal for a European Parliament and Council directive on certain legal aspects of electronic commerce in the internal market: New Technologies - Legal aspects of electronic commerce, <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/124204.htm>

Protecting consumers' economic and legal interests – Electronic Commerce (Commission Communication of 18 April 1997: A European Initiative in Electronic Commerce) , <http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/lvb/132101.htm>

Uporabniki interneta: projekcije, Raba interneta v Sloveniji, <http://www.ris.org/indikatorji/projekcije.html>

Varnost transakcij na internetu, Raba interneta v Sloveniji, <http://www.ris.org/si/ris99/news/n20000331a.html>

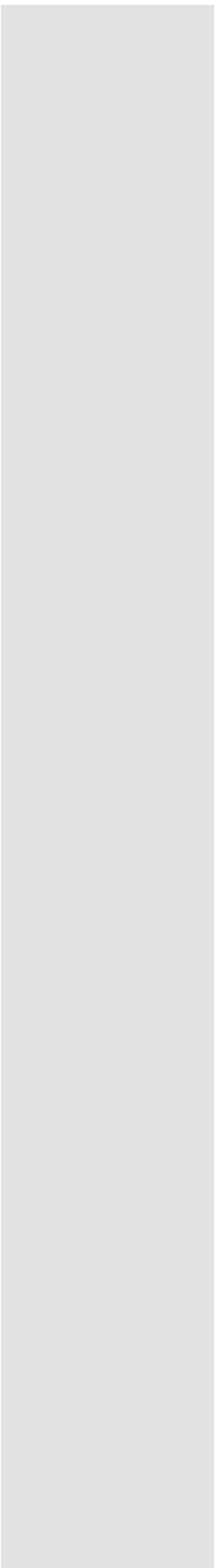
Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (Uradni list RS 21/1995, 9/2001, 30/2001)

Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu, Uradni list RS 57/2000

Zakon o industrijski lastnini, Uradni list RS 45/2001

Zakon o telekomunikacijah, Uradni list RS 35/1997

Zakon o telekomunikacijah, Uradni list RS 30/2001



Do sedaj izšlo v okviru zbirke delovni zvezki:

Letnik I, leto 1992

- št.1. Razvojno planiranje na ravni Republike Slovenije. Uredil mag. Matej More, Ljubljana, maj 1992, 59. strani
- št.2. Ocena gospodarskega in socialnega razvoja Slovenije v letih 1991 in 1992 (majska analiza) z dokumentacijo, vodja projekta mag. Andrej Hartman, junij 1992
- št.3. Slovenia in 1991 - 1992. Report on economic developments. Ljubljana, June 1992, 55 strani; (with statistical annex)
- št.4. Radej Bojan: Vrste ekonomskih inštrumentov varstva okolja in njihova uporaba. Naravni viri kot razvojni dejavnik - interdisciplinarni raziskovalni projekt trajnega razvoja. Zavod Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana, maj 1992, 122 strani
- št.5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih dejavnostih gospodarstva na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb za prvo polletje 1992. Pripravila: Stane Vencelj in Jana Jevševar, 15. september 1992, 30 strani
- št.6. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v Sloveniji v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih družbenih dejavnostih na osnovi podatkov SDK iz zaključnih računov in periodičnih obračunov zavodov za prvo polletje 1992 in za leto 1991. Pripravila Jasna Kondža, Ljubljana, 7. oktober 1992
- št.7. Finančni rezultati poslovanja javnih podjetij gospodarstva Slovenije v prvem polletju 1992 - primerjalni prikaz po posameznih dejavnostih gospodarstva na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb za prvo polletje 1992. Pripravila Jana Jevševar, oktober 1992, 36 strani
- št.8. Selected indicators from the income statement and balance sheet by sector and by origin of capital of the Slovenian economy in January - June 1991 and 1992
- št.9. Gospodarska gibanja v letu 1992 in kratkoročne perspektive gospodarstva Slovenije v letu 1993 (Jesenska analiza), vodja projekta mag. Andrej Hartman, oktober 1992, Ljubljana
- št.10. Slovenia - Economic Developments in 1992 nad the Outlook for 1993, October 1992
- št.11. Panožne prognoze na podlagi ocenjevanja perspektivne sposobnosti industrijskih podjetij za obdobje 1992 - 1995, vodja projekta dr. Pavle Gmeiner, Ljubljana, november 1992

Letnik II, leto 1993

- št.1. Ali so se stroški uvoza blaga resnično povečali, dr. Janez Potočnik, Ljubljana, januar 1993
- št.2. Bilanca pomembnejših prehranskih proizvodov, Božena Leonardi, Ljubljana, januar 1993
- št.3. Industrijska politika Slovenije - koncept, omejitve, možnosti in usmeritve na narodnogospodarski in sektorski ravni, dr. Pavle Gmeiner, dr. Anton Povše, Ljubljana, februar 1993
- št.4. Analiza gibanja plač in dometa ter učinkovitosti zamrznitve plač v marcu 1993, Bojan Radej, Ljubljana, marec 1993
- št.5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1992, Jana Jevševar, april 1993
- št.5.1. Lastninjenje družbenega premoženja v gospodarstvu republike Slovenije v letu 1992, Judita Mirjana Novak, maj 1993
- št.5.2. Finančni rezultati poslovanja javnih podjetij v letu 1992 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1992, Jana Jevševar, maj 1993
- št.5.3. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti - Primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1992, Jasna Kondža, maj 1993
- št.5.4. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1992, Vida Brus, maj 1993
- št.6. Portfolio analiza slovenske industrije v obdobju 1990-1992, Tanja Česen, junij 1993
- št.7. Nacionalni računi Slovenije- ocena 1990-93 in projekcije 1994-97, vodja projekta Igor mag. Strmšnik, Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj, junij 1993
- št.8. Gospodarska gibanja v Sloveniji leta 1993 in perspektive do leta 1997 (Pomladansko poročilo), vodja projekta mag. Andrej Hartman, Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj, junij 1993
- št.9. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva, zavodov s področja družbenih dejavnosti ter bank in zavarovalnic v prvem polletju 1993- primerjalni prikazi na osnovi podatkov SDK iz periodičnih obračunov pravnih oseb, Jana Jevševar, Dijana Pirc, Vida Brus, september 1993
- št.10. Mesto Slovenije v svetu- mednarodne primerjave podatkov nacionalnih računov, Tanja Česen, september 1993
- št.11. Gospodarska gibanja v letu 1993 in kratkoročne perspektive gospodarstva Slovenije v letu 1994 (Jesensko poročilo), Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj, vodja projekta mag. Andrej Hartman, november 1993
- št.12. Izhodišča za pripravo strategije gospodarskega razvoja Slovenije, dr. Janez Potočnik, november 1993

Letnik III, leto 1994

- št. 1. Prebivalstvo in zaposlenost v Sloveniji na prehodu iz osemdesetih v devetdeseta leta in ocena tendenc razvoja do leta 2000, Tomaž Kraigher, januar 1994
- št. 2. Analiza obrestnih mer in obresti v letih 1991 do 1993, Vida Brus, februar 1994
- št. 3. Analiza in perspektiva deželnega rizika Slovenije, dr.Pavle Gmeiner, maj 1994
- št. 4.1 Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1993 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Judita Mirjana Novak, maj 1994
- št. 4.2. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Dijana Pirc, maj 1994
- št. 4.3. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1993 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov za leto 1993, Vida Brus, maj 1994
- št. 4.4. Finančni rezultati podjetij v izgubi v letih 1992 in 1993, Slavica Jurančič, junij 1994
- št. 5. Prikaz cenovnih sprememb v letih 1985 do 1993 - izračun verižnih indeksov cen po sektorjih NACE klasifikacije dejavnosti, Jure Povšnar, Nataša Marzidovšek, junij 1994
- št. 6. Gospodarska gibanja v Sloveniji v letu 1994 s projekcijami razvoja do leta 1998 (Pomladansko poročilo), Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj, vodja projekta mag. Andrej Hartman, junij 1994
- št. 7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije v obdobju 1990 - 1994, Janja Pečar, julij 1994
- št. 8. Finančni rezultati poslovanja Zavodov s področja družbenih dejavnosti in zavarovalnih organizacij v prvem polletju 1994, Judita Novak, Dijana Pirc in Vida Brus, september 1994
- št. 9. Kmetijska pridelava in odkup kmetijskih proizvodov v obdobju 1988 - 1993, Mateja Kovač, oktober 1994
- št. 10. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1994 s projekcijo razvoja v letu 1995 (Jesensko poročilo), vodja projekta Tanja mag. Česen, Zavod RS za makroekonomske analize in razvoj, november 1994
- št. 11. Primerjava med finančnimi rezultati poslovanja slovenskega gospodarstva za leto 1993 po zakonu o računovodstvu in po slovenskih računovodskih standardih, Judita Mirjana Novak, december 1994
- št. 12. Turistični promet v obdobju 1985 - 1994 in statistični prikaz stanja turizma v Sloveniji, Petra Drobne, december 1994

Letnik IV, leto 1995

- št. 1. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v letu 1994, Primerjalni prikazi na osnovi zaključnih računov za leto 1994, Judita Mirjana novak, april 1995
- št. 2. Analiza in perspektiva deželnega rizika Slovenije po dveh scenarijih v obdobju do leta 2000, dr.Pavle Gmeiner, maj 1995
- št. 3. Finančni rezultati poslovanja bank in zavarovalnic v letu 1994 - primerjalni prikazi na osnovi podatkov zaključnih računov, Vida Brus, junij 1995
- št. 4. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1995 s projekcijo razvoja do leta 2000 (Pomladansko poročilo), vodja projekta Igor mag. Strmšnik, julij 1995
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1994 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance uspeha leta 1994, Judita Mirjana Novak , julij 1995
- št. 6. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji v letu 1995 s projekcijo razvoja v letu 1996 (Jesensko poročilo), vodja projekta Igor mag. Strmšnik, oktober 1995
- št. 7. Nacionalni programi in posebni razvojni zakoni v luči strategije gospodarskega razvoja Slovenije in vpliva na regionalni razvoj, mag. Ana Murn, Ljubljana, november 1995
- št. 8. Značilnosti razvoja slovenskih regij, Janja Pečar, Ljubljana, december 1995
- št. 9. Politika cenovnega nadzora v Sloveniji v letih 1991 do 1995, Nataša Marzidovšek, Ljubljana, december 1995
- št. 10. Pregled posebnih razvojnih dokumentov, ki jih je sprejela država Slovenija, mag. Ana Murn, Ljubljana, december 1995
- št. 11. Razmerja v slovenskem gospodarstvu v letih 1992 in 1993 v luči input - output tabel, Vesna Štraser, Ljubljana, februar 1996
- št. 12. Ocena demografskih računov Slovenije 1981 - 1994, Tomaž Kraigher, Ljubljana, marec 1996

Letnik V, leto 1996

- št.1. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji leta 1996 s ciljno projekcijo razvoja do leta 2000 (Pomladansko poročilo), Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, vodji projekta mag. Igor Strmšnik in mag. Alenka Kajzer
- št.2. Finančni rezultati poslovanja gospodarstva Slovenije v letu 1995 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1995), Judita Mirjana Novak, Ljubljana, julij 1996
- št.3. Poslovanje bank v letu 1995, Vida Brus, Ljubljana, julij 1996
- št.4. Javnofinančne obveznosti, ki izhajajo iz dokumentov razvojnega načrtovanja in posebnih rajonih zakonov, mag. Ana Murn, Ljubljana, september 1996
- št.5. Finančni rezultati poslovanja zavodov s področja družbenih dejavnosti v letu 1995, Judita Mirjana Novak, Ljubljana, oktober 1996
- št.6. Neposredne tuje investicije v slovensko gospodarstvo in njihov razvojni potencial. Foreign Direct Investment in the Slovenian Economy and its Development Potential, Matija dr. Rojec, Ljubljana, oktober 1996
- št.7. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1995, Janja Pečar, Ljubljana, oktober 1996
- št.8. Kazalci finančne uspešnosti gospodarjenja v letu 1995 po sektorjih in regijah, Liljana Figar kot vodja, Peter Beltram, Vida Brus, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Janja Pečar, Boštjan Plešec, Jure Povšnar, Ana Sečnik, Ljubljana, november 1996
- št.9. Ocena input-output tabele Republike Slovenije za leto 1995 v tekočih in stalnih cenah, Ivanka Zakotnik, Ljubljana, november 1996
- št.10. Dejavniki za povečanje konkurenčnosti slovenske predelovalne industrije s posebnim ozirom na kooperacije, razvojne raziskave in tuja vlaganja, dr. Pavle Gmeiner, Ljubljana, december 1996
- št.11. Analiza gospodarskih gibanj v Sloveniji - Jesensko poročilo 1996, vodja projekta dr. Alenka Kajzer, Ljubljana, december 1996
- št.12. Slovenija in Maastrichtski kriteriji konvergence, dr. Ivo Lavrač in mag. Vladimir Lavrač, Ljubljana, februar 1997

Letnik VI, leto 1997

- št.1. Analiza gospodarskih gibanj s ciljno projekcijo do leta 2001 (Pomladansko poročilo), Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, vodja projekta dr. Alenka Kajzer, Ljubljana, junij 1997
- št.2. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1996 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1996), Judita Mirjana Novak, Ljubljana, julij 1997
- št.3. Ocena kupne moči bruto domačega proizvoda na prebivalca v Sloveniji 1993-1997 in prognoza do 2005, mag. Tanja Česen, Ljubljana, julij 1997
- št.4. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1996, Janja Pečar, Ljubljana, oktober 1997
- št.5. Poslovanje bank v letu 1996, Vida Brus, Ljubljana, oktober 1997
- št.6. Uvod v kupno moč denarne enote in probleme merjenja domačega proizvoda po kupni moči, dr. Pavle Gmeiner, Ljubljana, november 1997
- št.7. Ocena gospodarskih gibanj v letu 1997 in možnosti razvoja v letu 1998 (Jesensko poročilo), Urad RS za makroekonomske analize in razvoj, vodja projekta dr. Alenka Kajzer, Ljubljana, november 1997
- št. 8. Finančni rezultati poslovanja izvoznikov v letu 1996, Judita Mirjana Novak, Ljubljana, december 1997
- št. 9. Kazalci finančne uspešnosti gospodarjenja v letu 1996 po sektorjih, Liljana Figar kot vodja, Vida Brus, Andrej Hrovat, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Mateja Pečar, Jure Povšnar, Ana Sečnik, Ljubljana, december 1997
- št.10. SAM Slovenija 1996 (matrika nacionalnih računov), Ivanka Zakotnik, Ljubljana, december 1997
- št.11. Slovenija v Evropi regij - Regionalne strukture razširjene evropske zveze, mag. Igor Strmšnik, Ljubljana, januar 1998
- št.12. Globalna konkurenčnost Slovenije - Eksperimentalna ocena njenih prednosti in slabosti po metodi Svetovnega ekonomskega foruma. dr. Pavle Gmeiner, Ljubljana, januar 1998

Letnik VII, leto 1998

- št. 1. Pregled javnofinančnih prihodkov za leto 1997 (na osnovi Poročila B-2) Agencije RS za plačilni promet, Jasna Kondža, Ljubljana, marec 1998
- št. 2. Projekcije prebivalstva Slovenije 1996 - 2070, Tomaž Kraigher, Ljubljana, marec 1998
- št. 3. Sistem nacionalnih računov SAM (Social Accounting Matrix) Slovenija 1995, dr. Ivo Lavrač, Branka Tavčar, Ivanka Zakotnik, Ljubljana, april 1998
- št. 4. Vladne finančne intervencije v gospodarstvu, Državne pomoči v Evropski uniji, mag. Ana Murn, Ljubljana, maj 1998
- št. 5. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1997 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1997), Judita Mirjana Novak, Ljubljana, julij 1998
- št. 6. Slovenija v letu 1997 – ocene nacionalnih računov, Ivanka Zakotnik, Ljubljana, avgust 1998
- št. 7. Finančna uspešnost gospodarjenja v letu 1997 po sektorjih, Liljana Figar, Andrej Hrovat, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Jure Povšnar, Mateja Pečar, Ana Sečnik, Ljubljana, oktober 1998
- št. 8. Ocena četrletnega bruto domačega proizvoda Slovenije potrošna struktura 1995 – 1997, dr. Tanja Česen, Ljubljana, november 1998
- št. 9. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1997, Janja Pečar, december 1998
- št. 10. Razvojni indikatorji za vrednotenje okoljske kakovosti gospodarske rasti, Bojan Radej, februar 1999
- št. 11. Koncept in empirični rezultati merjenja nacionalne konkurenčne sposobnosti v Sloveniji za obdobje 1995-1998 in napovedi do leta 2000, dr. Pavle Gmeiner, Liljana Figar, februar 1999
- št. 12. Prenova regionalne politike, mag. Igor Strmšnik, april 1999

Letnik VIII, leto 1999

- št. 1. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1998 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1998), Judita Mirjana Novak, avgust 1999
- št. 2. Ocenjevanje cen življenskih potrebščin, drobnoprodajnih cen in cen industrijskih izdelkov pri proizvajalcih, Boštjan Plešec, Nataša Marzidovšek, maj 2000
- št. 3. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije - razvojni scenarij, koordinatorja: mag. Igor Strmšnk, Branka Tavčar, september 1999
- št. 4. Matrika nacionalnih računov - Slovenija 1998, Ivanka Zakotnik, december 1999
- št. 5. Finančna uspešnost gospodarjenja v letu 1998 po sektorjih, Jure Povšnar, dr. Tanja Česen, Andrej Hrovat, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Mateja Kovač, Judita Mirjana Novak, Ana Sečnik, februar 2000
- št. 6. Vzroki primanjkljaja na tekočem računu plačilne bilance v obdobju tranzicije, mag. Rotija Kmet, februar 2000
- št. 7. Poslovanje bančnega sistema v letu 1998, Andrej Hrovat, februar 2000
- št. 8. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1998, Janja Pečar, marec 2000
- št. 9. Pregled javnofinančnih prihodkov za leto 1998 in 1999 (na osnovi Poročila B-2) Agencije RS za plačilni promet, Jasna Kondža, Ljubljana, april 2000
- št. 10. Zunanje neravnovesje in ekonomska politika v obdobju tranzicije - primer Češke, Madžarske in Poljske z možnimi zaključki za Slovenijo, mag. Rotija Kmet, marec 2000
- št. 11. Sodobne tendence v odnosih med storitveno in industrijsko proizvodnjo v svetu in v Sloveniji, dr. Metka Stare, Ljubljana, april 2000
- št. 12. Regionalna politika, Mojca Aljančič, Sara Dragana Bogdanovič, Ljubljana, maj 2000

Letnik IX, leto 2000

- št. 1. Neposredne tuje investicije v Slovenijo, trendi, razvoj in politika v obdobju 1997 - 1999, dr. Matija Rojec, Ljubljana, julij 2000
- št. 2. Finančni rezultati poslovanja gospodarskih družb v letu 1999 (na osnovi statističnih podatkov iz bilance stanja in bilance uspeha za leto 1999), Judita Mirjana Novak, Ljubljana, september 2000
- št. 3. Plačilna bilanca in napovedovanje njenega razvoja, mag. Jože Markič, Ljubljana, september 2000
- št. 4. Ekonometrična analiza gibanja investicij v osnovna sredstva v Sloveniji, mag. Vesna Štraser, Ljubljana, oktober 2000
- št. 5. Poslovanje bančnega sistema v letu 1999, mag. Luka Vesnaver, Ljubljana, oktober 2000
- št. 6. Pomen in merjenje osnovne inflacije v Sloveniji, mag. Boštjan Vasle, Ljubljana, oktober 2000
- št. 7. Shema indikatorjev monitoringa okoljskega razvoja, mag. Bojan Radej, Jure Povšnar, Mateja Kovač, Ivanka Zakotnik, dr. Pavle Gmeiner, Matjaž Hanžek in dr. Janko Seljak, Ljubljana, november 2000
- št. 8. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na finančnih rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 1999, Janja Pečar, mag. Metka Farič, januar 2001
- št. 9. Analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995-1999 po dejavnostih, mag. Rotija Kmet, Janez Kušar, Jure Povšnar, Mateja Kovač, dr. Tanja Česen, mag. Mateja Peternej, marec 2001
- št. 10. Državne in strukturne pomoči v Evropski uniji, posameznih državah Evropske unije in Sloveniji, Ana Murn, marec 2001

Letnik X, leto 2001

- št. 1. Motivi in strategije tujih investitorjev v Sloveniji / Motivation and Strategic Considerations of Foreign Investors in Slovenia, Matija Rojec, Miroslav Stanojević
- št. 2. Sektorska analiza poslovanja gospodarskih družb v obdobju 1995 - 2000, mag. Rotija Kmet, Gorazd Kovačič, Mojca Koprivnikar Šušteršič, Jure Povšnar, Eva Zver, Mateja Kovač, Janez Kušar, mag. Brigita Lipovšek
- št. 3. Ocenjevanje in projekcija izobrazbenih tokov in izobrazbene sestave prebivalstva, Tomaž Kraigher
- št. 4. Poslovanje gospodarskih družb v letu 2000, Judita Mirjana Novak
- št. 5. Industrijska politika v Republiki Sloveniji (D - predelovalne dejavnosti), Gorazd Kovačič
- št. 6. Regionalni vidiki razvoja Slovenije s poudarkom na rezultatih poslovanja gospodarskih družb v letu 2000, Janja Pečar
- št. 7. Povezava med realnim deviznim tečajem in razlikami med realnimi obrestnimi merami (SIT in DEM ter USD), mag. Boštjan Vasle
- št. 9. Razvoj informacijske družbe v Evropi in Sloveniji, mag. Rotija Kmet

